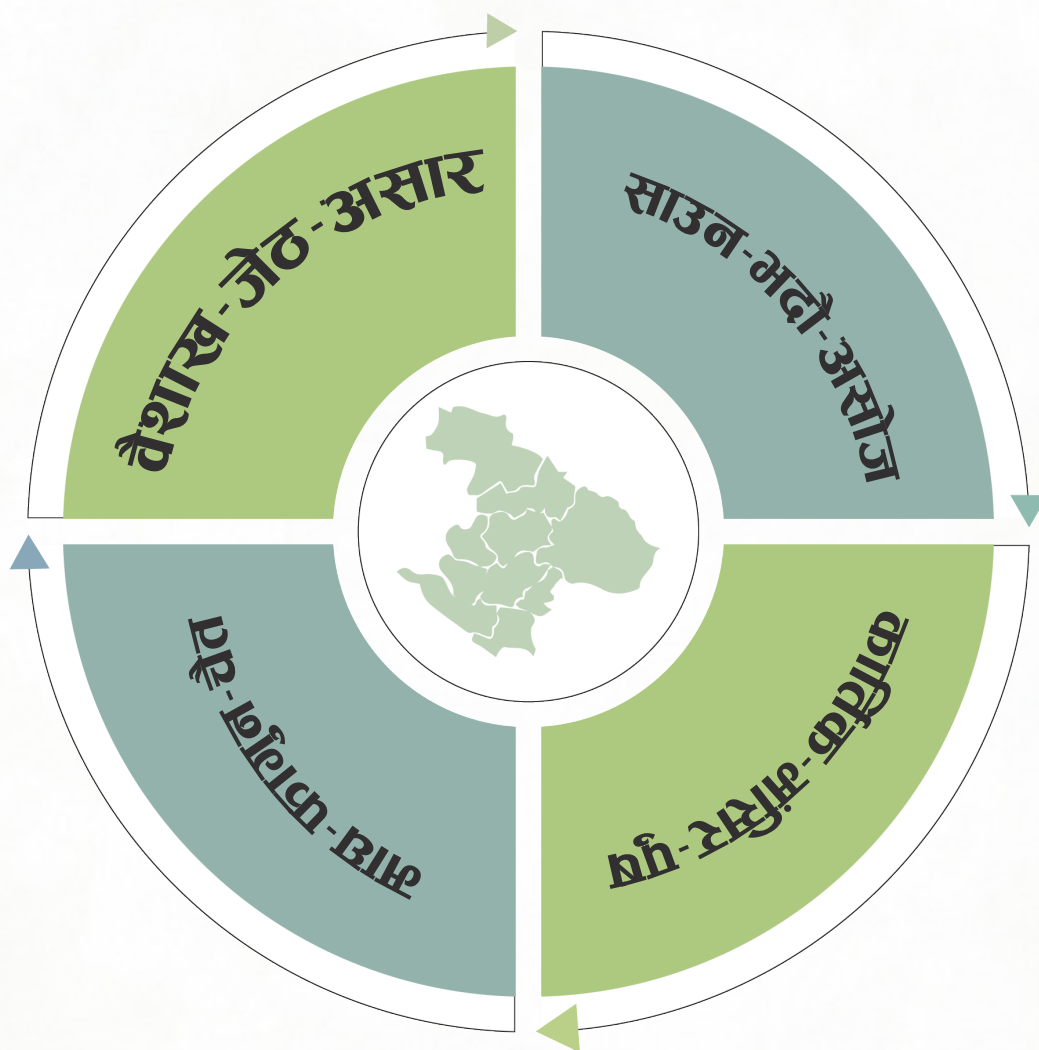

कणाली प्रदेश सरकारको बजेट प्रभावकारिता मूल्याङ्कन

आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को

बजेट समिक्षा

स्थानीय सरकार सबलीकरण

**Australian
Aid**

The Australian Government- The Asia Foundation Partnership in Nepal

The Asia Foundation

कृति फाउन्डेसन

समृद्ध कणालीको लागि

कर्णाली प्रदेश सरकारको बजेट प्रभावकारिता मुल्याङ्कन

आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ को

बजेट समिक्षा

ऋति फाउन्डेसन

साउन २०८३

प्रकाशक:

ऋति फाउन्डेसन

वीरेन्द्रनगर-०८, सुर्खेत, कर्णाली प्रदेश नेपाल

टेलिफोन: (+९७७)-०८३५२१५६४

ईमेल: info@hriti.org

वेबसाइट: www.hriti.org

अध्ययनकर्ताहरु:

दिनेश गौतम

गणेश डाँगी

सुस्मी सापकोटा

अध्ययन परामर्श:

आकाश श्रेष्ठ

@ऋति फाउन्डेसन

यो प्रकाशन अष्ट्रेलियन सरकार, बैदेशिक मामिला तथा व्यापार विभागको सहयोग तथा द एशिया फाउन्डेसन नेपालसँगको साझेदारीमा सञ्चालित स्थानीय सरकार सबलीकरण कार्यक्रमको सहयोगमा प्रकाशित गरिएको हो। यस प्रकाशनमा व्यक्त गरिएका विचारहरुले अष्ट्रेलियन सरकार वा द एशिया फाउन्डेसनको विचारलाई प्रतिनिधित्व गर्दैनन्।

विषयसूची

कार्यकारी सारांश	क
१. पृष्ठभूमि	१
२. बजेट संरचना	३
३. बजेट भर्सेस खर्च विश्लेषण	८
३.१ मासिक बजेट खर्चको प्रवृत्ति	९
३.२ त्रैमासिक खर्च खर्चको अवस्था	११
३.३ बजेट खर्चको अधिल्ला वर्षहरूसँग तुलनात्मक विश्लेषण	१२
३.४ बजेट भर्सेस खर्च (मन्त्रालय/निकाय अनुसार)	१४
३.५ निकायहरूको पुँजीगत बजेट विनियोजन र कार्यान्वयनको अवस्था:	१६
४. बजेट समिक्षाका तथ्यहरू	१७
५. सुझावहरू	२०
६. निष्कर्ष	२३

तालिका/चित्र सूची

तालिका सूची

	पृष्ठ नं.
तालिका १: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको आय स्रोतको विवरण	६
तालिका २: बजेट विनियोजन र त्रैमासिक खर्च	११
तालिका ३: चौथो त्रैमासिक र असारमा पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको तथ्य	१२
तालिका ४: ठुलो मात्रामा बजेट विनियोजन भएका निकायहरूको पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको अवस्था:	१६

चित्र सूची

चित्र १: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट	३
चित्र २: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको संरचना	३
चित्र ३: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा निकायगत रुपमा विनियोजित बजेट प्रतिशत	४
चित्र ४: क्षेत्रगत बजेट विनियोजन (प्रतिशत) आर्थिक वर्ष २०८२/८३	५
चित्र ५: बजेटको आय स्रोत (प्रतिशत)	६
चित्र ६: विगत पाँच आर्थिक वर्षको बजेट खर्चको अवस्था	८
चित्र ७: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को मासिक बजेट खर्चको	९
चित्र ८: महिनाअनुसार बजेट खर्च प्रतिशत	१०
चित्र ९: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को त्रैमासिक खर्च प्रतिशत	११
चित्र १०: विगत पाँच आर्थिक वर्षमा त्रैमासिक बजेट खर्च % (चालु बजेट)	१२
चित्र ११: विगत पाँच आर्थिक वर्षमा त्रैमासिक बजेट खर्च % (पुँजीगत बजेट)	१३
चित्र १२: त्रैमासिक निकायगत चालु खर्च	१४
चित्र १३: निकायगत पुँजीगत खर्च अवस्था	१५

शब्दावली सूची

- ❖ **चालु बजेट (Recurrent Budget):** सरकारी नियमित सञ्चालन, प्रशासनिक कार्य, तलब-भत्ता, र सेवा प्रवाहमा हुने खर्चका लागि विनियोजित बजेट । यो बजेटले सम्पत्ति सिर्जना गर्दैन, बरु दैनिक कार्यहरूलाई निरन्तरता दिन्छ ।
- ❖ **पुँजीगत बजेट (Capital Budget):** विकास निर्माण, भौतिक पूर्वाधार (जस्तै: सडक, भवन, पुल, सिँचाई आयोजना) को सिर्जना वा स्तरोन्नति, र दिगो सम्पत्ति निर्माणमा गरिने खर्चका लागि विनियोजित बजेट । यसले दीर्घकालीन सम्पत्ति र उत्पादन क्षमता बढाउँछ ।
- ❖ **असारे विकास (Asare Bikash / Year-end Spending):** आर्थिक वर्षको अन्तिम महिना (असार) वा अन्तिम त्रैमासिकमा बजेटको ठूलो हिस्सा खर्च गर्ने प्रवृत्ति । यसमा हतारमा काम गर्ने, गुणस्तरमा सम्झौता गर्ने र स्रोतको दुरुपयोग हुने सम्भावना रहन्छ ।
- ❖ **त्रैमासिक बजेट कार्यान्वयन (Quarterly Budget Implementation):** बजेटलाई प्रत्येक तीन-तीन महिनाको अवधिका लागि निर्धारण गरी खर्चको प्रगति मापन गर्ने प्रणाली । यसले वर्षभरि बजेट खर्चको अवस्था ट्र्याक गर्न मद्दत गर्छ ।
- ❖ **भ्यालु फर मनी (Value for Money):** खर्च गरिएको स्रोतको उचित, दक्ष र प्रभावकारी प्रयोगबाट अधिकतम प्रतिफल हासिल गर्ने सिद्धान्त ।
- ❖ **बहुवर्षीय योजना (Multi-year Project):** एक आर्थिक वर्षभन्दा बढी समय लाग्ने ठूला विकास परियोजनाहरू, जसका लागि धेरै आर्थिक वर्षसम्म बजेट विनियोजन गरिन्छ ।
- ❖ **ई-बिडिङ (E-bidding):** विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिक खरिदका लागि बोलपत्र (टेन्डर) आह्वान गर्ने र प्राप्त गर्ने प्रक्रिया । यसले पारदर्शिता र प्रतिस्पर्धा बढाउन मद्दत गर्छ ।
- ❖ **सशर्त अनुदान (Conditional Grant):** संघीय वा प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई विशेष शर्त वा कार्यक्रम तोकेर दिने आर्थिक सहायता । यो अनुदान तोकिएको उद्देश्यमा मात्र खर्च गर्नुपर्छ ।
- ❖ **निसर्त अनुदान (Unconditional Grant):** संघीय वा प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई कुनै खास शर्त वा कार्यक्रम नतोकी दिने आर्थिक सहायता । स्थानीय तहले यो रकम आफ्नो प्राथमिकताअनुसार खर्च गर्न सक्छ ।
- ❖ **अर्थ-विविध (Financial Miscellaneous):** बजेटमा स्पष्ट शीर्षक वा उद्देश्य नखुलेका विविध आर्थिक कारोबारका लागि राखिएको बजेट शीर्षक । यसमा खर्चको पारदर्शिता कम हुन सक्छ ।
- ❖ **बजेट फ्रिज (Budget Freeze/Lapse):** आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा खर्च हुन नसकेर सरकारी खातामा फिर्ता हुने बजेट । यसले स्रोतको गैर-उपयोगलाई संकेत गर्छ ।
- ❖ **ट्र्याक रेकर्ड (Track Record):** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले विगतमा गरेको कामको रेकर्ड वा इतिहास, जसले उसको कार्यसम्पादन र विश्वसनीयतालाई संकेत गर्छ (विशेषगरी निर्माण व्यवसायीको सन्दर्भमा) ।
- ❖ **आयोजना डुप्लिकेसन (Project Duplication):** एकै प्रकारका वा उद्देश्यका आयोजनाहरूमा विभिन्न निकाय वा तहबाट छुट्टाछुट्टै बजेट विनियोजन भई काम दोहोरिने समस्या । यसले स्रोतको अनावश्यक खर्च बढाउँछ ।

कार्यकारी सारांश

- ❖ यो अध्ययन कर्णाली प्रदेशको बजेट कार्यान्वयन अनुभवबाट सिकेर भविष्यमा स्रोतहरूको अधिकतम उपयोग र विकासको गति तीव्र बनाउन सहयोग गर्ने उद्देश्यले गरिएको हो। यसले विद्यमान चुनौतीहरू मात्र होइन, सुधारका अवसरहरू पनि पहिचान गरी व्यावहारिक तथा नीतिगत सुझावहरू प्रस्तुत गर्दछ।
- ❖ अध्ययनको उद्देश्यमा मासिक र त्रैमासिक खर्च प्रवृत्ति विश्लेषण, मन्त्रालयगत खर्च दक्षताको तुलनात्मक मूल्यांकन र मुख्य चुनौतीहरू पहिचान गरी समाधानका लागि सुझाव प्रस्तुत गर्नु समावेश छ।
- ❖ आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा कर्णाली प्रदेशले ३२.९९ अर्ब बराबरको कुल बजेट पेस गर्‍यो जसमा पुँजीगत बजेट, चालु बजेट, वित्तीय व्यवस्था र स्थानीय सरकारलाई हस्तान्तरणको हिस्सा क्रमशः ६०.५६%, २३.६४%, १.८६% र १३.९४% रह्यो।
- ❖ कुल बजेटमा प्रदेशको करिब ६५% बजेट संघीय सरकारको स्रोतबाट आएको छ, जबकि आन्तरिक आम्दानी जम्मा २.९३% मात्र रहेको छ।
- ❖ कुल बजेटको १७.२६% अघिल्लो वर्ष खर्च नभएको बाँकी रकम हो, जसले कार्यान्वयन क्षमतामा कमजोरी देखाउँछ।
- ❖ चालु बजेट कार्यान्वयन दर ७३.४८% र पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन दर ५५.७४% मात्र छ जुन अघिल्लो वर्ष (५८.७%) भन्दा कमजोर हो।
- ❖ वर्षको अन्त्यमा, विशेषगरी चौथो त्रैमासिक र असार महिनामा, अस्वाभाविक रूपमा ठूलो खर्च भएको छ, जसले हतारमा गरिएका कामको गुणस्तर, पारदर्शिता र भ्यालु फर मनी (Value for Money) मा प्रश्न उठाउँछ।
- ❖ मन्त्रालयगत रूपमा, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय (९३.६७%) र मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय (८८.०९%) ले उच्च चालु खर्च कार्यान्वयन देखाए; तर भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (४९.२०%), मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय (५५.२४%) र प्रदेश लोकसेवा आयोग (५२.८२) ले कमजोर बजेट कार्यान्वयन गरे।
- ❖ मुख्य चुनौतीहरूमा समयमै कार्यान्वयन सुरु नगर्नु, चाडपर्व र मौसमी कारणले ढिलाइ, ४५-७० दिन लाग्ने लामो खरिद प्रक्रिया, कानुनी कठोरता, बहुवर्षीय सम्झौतामा ढिलाइ, प्रदेश-स्थानीय समन्वयको कमजोरी, कर्मचारी क्षमताको कमी, राजनीतिक हस्तक्षेप, 'अर्थ-विविध' शीर्षकमा अत्यधिक विनियोजन, र विवादका कारण आयोजना अवरुद्ध हुनुजस्ता समस्या समावेश छन्।
- ❖ बजेट कार्यान्वयन असारमा वा अन्तिम त्रैमासिकमा हुनु भुक्तानीमा हुने ढिलाइ समेत एक प्रमुख कारण हो। पुँजीगत आयोजनाहरूको किस्ता-किस्तामा हुने भुक्तानी र काम सम्पन्न भएपश्चात हुने भुक्तानीले र चालु खर्चको समेत अन्तिम समयमा एकैपटक भुक्तानी हुँदा अन्तिम त्रैमासिकमा धेरै बजेट खर्च भएको देखियो। असारमा वा अन्तिम त्रैमासिकको पुँजीगत बजेट खर्च नै उक्त अवधिमा कार्यान्वयन सुरु भएको नभइ अगाडीदेखि कार्यान्वयन सुरु भएपनि भुक्तानी उक्त अवधिमा भएको पाइयो।
- ❖ बजेट कार्यान्वयनको परिणाम ठुलो मात्रै उपलब्धी होइन त्यसको नतिजा र परिणामलाई हेरी प्रदेश सरकारले वार्षिक समिक्षा गर्न आवश्यक देखिन्छ।
- ❖ सुझावहरूमा साउनदेखि सक्रिय कार्यान्वयन सुरु गर्ने, ई-बिडिड अनिवार्य गर्ने र सूचना अवधि ७-१० दिनमा झार्ने, साना आयोजना चैत-बैशाखमै सम्पन्न गर्ने, प्रदेश-स्थानीय समन्वय संयन्त्र बलियो बनाउने, 'अर्थ-विविध' शीर्षक अझै घटाउने, परिणाममुखी बजेट प्रणाली लागू गर्ने, मन्त्रालय क्षमतावृद्धि र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्ने, तथा भौगोलिक विशेषता अनुसार 'गेम चेन्जिङ' परियोजनामा लगानी गर्ने समावेश छन्।
- ❖ यी संरचनागत र व्यवस्थापकीय कमजोरी समाधान नगरेसम्म बजेट कार्यान्वयनमा ठुलो सुधार आउँदैन। स्रोतको अधिकतम उपयोग र कर्णालीको विकास गतिको तीव्रता बढाउनका लागि समन्वय, प्रक्रियागत सुधार, क्षमता अभिवृद्धि, र कार्यसम्पादनमा आधारित जवाफदेहिता अनिवार्य देखिन्छ।

१. पृष्ठभूमी:

कर्णाली प्रदेश सरकारले नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेबमोजिम हरेक वर्ष आगामी आर्थिक वर्षको लागि बजेट असार १ गते ल्याउने गर्छ। संघीय सरकारले जेठ १५ गते बजेट ल्याउने गर्छ भने स्थानीय तहहरूले असार १० गतेसम्म बजेट ल्याइसक्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ। प्रदेश सरकारको बजेट मूलतः संविधानको अनुसूचीमा प्रदेशको एकल र साझा क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विकास र कानून निर्माणको लागि केन्द्रीत हुन्छ। बजेटमा संघीय सरकारबाट प्राप्त विभिन्न अनुदानहरू, आन्तरिक राजश्व लगायतका स्रोतहरू हुन्छन्। यसै अनुसार कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को लागि ३२ अर्ब ९९ करोड ६६ लाख ५५ हजारको बजेट ल्याएको थियो। यस विश्लेषणमा प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा गरेको बजेट कार्यान्वयनको समग्र विश्लेषण सहित त्रैमासिक स्थिति विश्लेषण गरिएको छ।

१.१ अनुसन्धानको आवश्यकता

कर्णाली प्रदेश जस्तो विकासका हिसाबले मात्र नभई हरेक सुचकांकमा अन्य प्रदेशको तुलनामा पछाडि परेको प्रदेशमा सीमित स्रोतसाधनको अधिकतम उपयोग हुनु अपरिहार्य छ। बजेट कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याहरूले प्रदेशको विकास गतिलाई सुस्त बनाएका छन् र विनियोजित स्रोतबाट अपेक्षित प्रतिफल हासिल हुन सकेको छैन। साथै यस बजेट कार्यान्वयनको विषयलाई लिएर प्रदेशको आलोचना समेत हुने गरेको छ। यस अध्ययनले बजेट कार्यान्वयनमा विद्यमान चुनौतीहरूलाई गहिरो रूपमा बुझ्न, त्यसका मूल कारणहरू पत्ता लगाउन र भविष्यमा बजेटको प्रभावकारिता बढाउनका लागि व्यावहारिक तथा नीतिगत सुझावहरू प्रदान गर्न मद्दत गर्नेछ। विशेषगरी, आर्थिक वर्षको अन्तिम तिर बजेट कार्यान्वयन बढी हुने प्रवृत्ति, पुँजीगत खर्चमा देखिएको न्यूनता र मन्त्रालयगत खर्च दक्षतामा देखिएका भिन्नताहरूको विस्तृत विश्लेषण गर्न यो अध्ययन आवश्यक छ। यसले नीति निर्माता, योजनाविद् र सरोकारवालाहरूलाई बजेट कार्यान्वयनका बाधाहरू हटाउन र प्रदेशको वित्तीय सुशासन अभिवृद्धि गर्न आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क प्रदान गर्नेछ।

१.२ उद्देश्यहरू

यस अध्ययनका मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन्:

- आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा कर्णाली प्रदेश सरकारको समग्र बजेट (चालु र पुँजीगत) कार्यान्वयनको अवस्था विश्लेषण गर्नु।
- मासिक र त्रैमासिक रूपमा बजेट खर्चको प्रवृत्ति र त्यसका कारणहरू पत्ता लगाउनु।
- विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूको बजेट खर्चको अवस्था र दक्षताको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु।
- बजेट कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू पहिचान गर्नु र तिनको समाधानका लागि व्यावहारिक तथा नीतिगत सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु।

१.३ अनुसन्धान प्रश्नहरू

यस अध्ययनले निम्न अनुसन्धान प्रश्नहरूको उत्तर खोज्ने प्रयास गर्नेछ:

- कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा चालु र पुँजीगत बजेट कति प्रतिशत कार्यान्वयन गर्यो र अधिल्ला आर्थिक वर्षहरूसँग यसको तुलनात्मक अवस्था कस्तो छ?
- मासिक र त्रैमासिक रूपमा बजेट खर्चको प्रवृत्ति कस्तो छ र अन्तिम त्रैमासिकमा अत्यधिक खर्च हुनुका मुख्य कारणहरू के-के हुन्?
- कुन मन्त्रालय/निकायहरूको बजेट कार्यान्वयन दक्षता बढी छ र कुनको कमजोर छ?
- कर्णाली प्रदेशमा बजेट कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख चुनौतीहरू के-के हुन् र ती चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न कस्ता नीतिगत तथा व्यवहारिक सुधारहरू आवश्यक छन्?

१.४ अध्ययनको विधि

अध्ययनको प्रकार: यो अध्ययन गुणात्मक र परिमाणात्मक दुवै विधिमा आधारित एक मिश्रित अध्ययन हो। परिमाणात्मक विधिमा फर्त बजेट खर्चका तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरी प्रवृत्तिहरू पत्ता लगाइएको छ भने, गुणात्मक विधिमा फर्त बजेट कार्यान्वयनका चुनौती र कारणहरूलाई गहिराइमा बुझ्नका लागि कर्णाली प्रदेश सरकारका विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायका अधिकारीहरूसँग छलफल तथा अन्तर्वार्ता लिइएको छ।

तथ्यांकको स्रोत

यस अध्ययनका लागि प्राथमिक र द्वितीय दुवै प्रकारका तथ्याङ्कहरू प्रयोग गरिएको छ:

- कर्णाली प्रदेश सरकारका विभिन्न मन्त्रालय र निकायका अधिकारीहरूसँगको अन्तर्वार्ता।
- कर्णाली प्रदेश सरकारको बजेट वक्तव्यहरू तथा प्रदेश सरकारका विभिन्न कागजातहरू।
- प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट प्रकाशित विवरणहरू, कर्णाली प्रदेशबाट प्रकाशित बजेट खर्चसम्बन्धी तथ्याङ्कहरू।

तथ्यांक संकलन विधि

तथ्याङ्क संकलनका लागि निम्न विधिहरू प्रयोग गरिएको छ:

- प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय र आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयबाट प्रकाशित बजेट विनियोजन, खर्चको तथ्याङ्क, प्रतिवेदनहरू, बजेट वक्तव्यहरू र अन्य नीतिगत कागजातहरूको गहन अध्ययन।
- बजेट कार्यान्वयन प्रक्रियामा प्रत्यक्ष संलग्न प्रदेश सरकारका अधिकारीहरूसँग अन्तर्वार्ता।
- यसबाट बजेट कार्यान्वयनका चुनौतीहरू, प्रक्रियागत जटिलताहरू र समाधानका उपायहरूबारे जानकारी प्राप्त भयो।

विश्लेषण उपकरण

संकलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषणका लागि निम्न उपकरणहरू प्रयोग गरिएको छ:

- परिमाणात्मक तथ्याङ्कहरू (बजेट विनियोजन, खर्च प्रतिशत, मासिक/त्रैमासिक प्रवृत्ति) को व्यवस्थापन, प्रशोधन र ग्राफिकल प्रस्तुतीकरणका लागि माइक्रोसफ्ट एक्सेलको प्रयोग गरिएको छ।
- बजेट खर्चको प्रवृत्ति, औसत खर्च दर र प्रतिशत जस्ता तथ्याङ्कीय विवरण प्रस्तुत गर्न गुणात्मक तथ्याङ्कको प्रयोग गरिएको छ।
- प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त गुणात्मक जानकारीहरूलाई वर्गीकृत गरी बजेट कार्यान्वयनका चुनौतीहरू, बाधाहरू र समाधानका उपायहरूसम्बन्धी प्रमुख विषयवस्तुहरू पहिचान गरियो।

१.५ सीमा (Limitations)

यस अध्ययनका केही सीमाहरू निम्नानुसार छन्:

- प्रमुख सूचनादाताहरूबाट प्राप्त जानकारी उनीहरूको व्यक्तिगत अनुभव र धारणामा आधारित हुने भएकाले त्यसमा केही हदसम्म पूर्वाग्रह हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ।
- बजेट खर्चको प्रतिशतबाट मात्रै वास्तविक विकासको प्रभाव र गुणस्तर मापन गर्न जटिल हुन सक्दछ।
- अध्ययनका लागि उपलब्ध समय सीमाले गर्दा बजेट कार्यान्वयनका सबै आयामहरूमा पूर्णतः गहिरो विश्लेषण गर्न असम्भव हुन सक्ने।
- अध्ययन अवधिमा भएका वा भविष्यमा हुने नीतिगत तथा नेतृत्व परिवर्तनले बजेट कार्यान्वयनको प्रवृत्तिमा पार्न सक्ने प्रभावलाई यस अध्ययनले पूर्ण रूपमा नसमेट्न सक्छ।

२. बजेट संरचना

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को कर्णाली प्रदेश सरकारको बजेट विवरण तपशिलबमोजिम रहेको छ ।

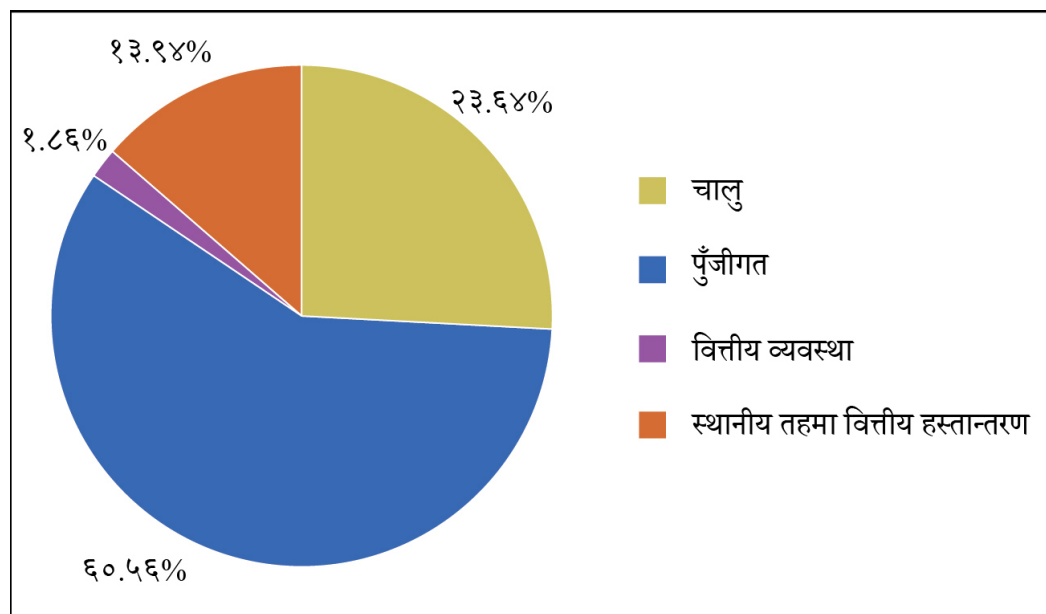
चित्र १: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट

कुल बजेट	चालु बजेट	पूँजीगत बजेट	वित्तीय व्यवस्था	स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण
रु. ३२ अर्ब ९९ करोड ६६ लाख ५५ हजार	रु. ७ अर्ब ७९ करोड ९१ लाख १ हजार	रु. १९ अर्ब ९८ करोड २७ लाख १३ हजार	रु. ६१ करोड ५० लाख	रु. ४ अर्ब ५९ करोड ९८ लाख ४१ हजार

स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

२.१ बजेटको संरचना

चित्र २: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको संरचना

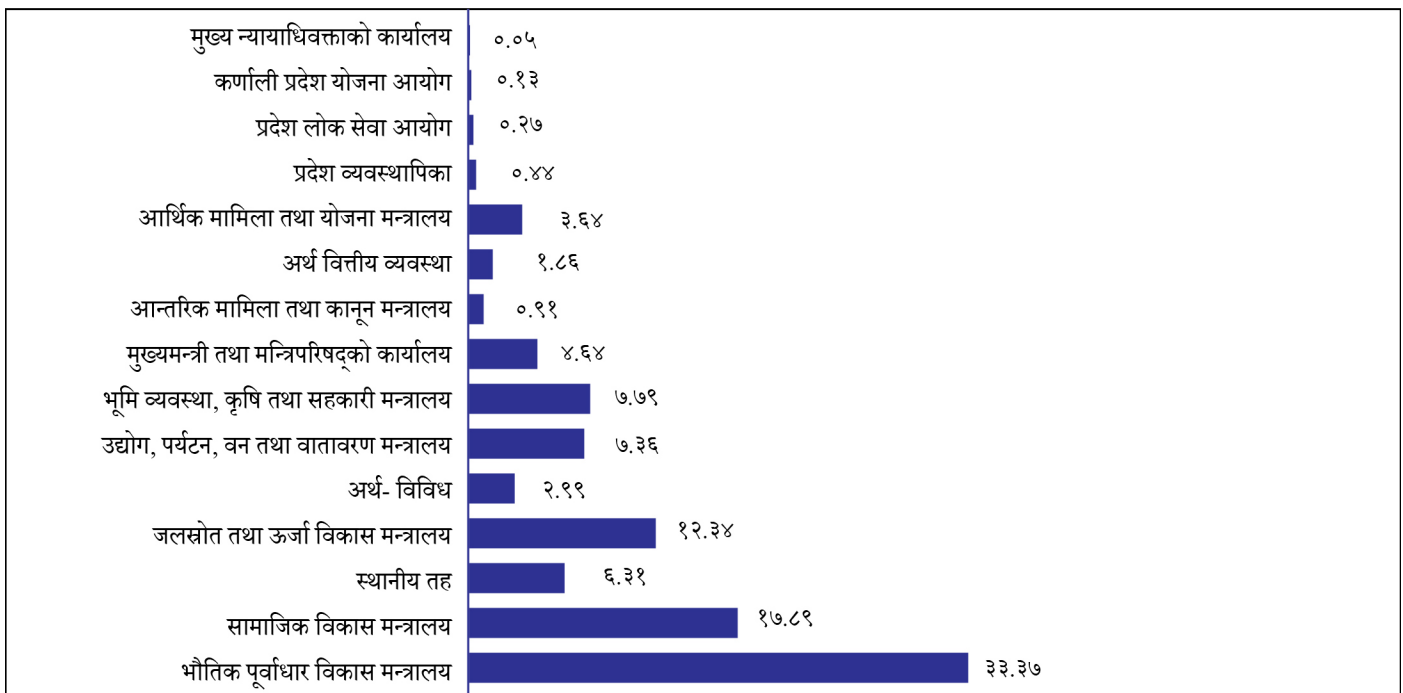
स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

कर्णाली प्रदेश सरकारको चालु आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको संरचना हेर्दा सबैभन्दा ठुलो अंश विकास बजेट अर्थात् पूँजीगत बजेट देखिन्छ । कुल बजेटको ६०.५६ प्रतिशत पूँजीगत बजेट रहँदा प्रदेशको चालु बजेट २३.६४ प्रतिशत रहेको छ । बजेटको संरचनामा विकास बजेटको हिस्सा ठुलो हुनु सकारात्मक हो । आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा संघीय सरकारको भने कुल बजेटको २०.८ प्रतिशत मात्रै पूँजीगत बजेट रहेको छ ।

यसले संघीय सरकारको तुलनामा प्रदेश सरकारको प्रशासनिक खर्च कम भएको देखाउँछ । संघीय सरकारको बजेटको ठूलो हिस्सा तलव तथा सामाजिक सुरक्षामा जाने भएकाले विकास बजेटको अंश कम देखिन्छ । यद्यपी जुन अनुपातमा विकास बजेट विनियोजन गरिएको हुन्छ, सो अनुपातमा यसको कार्यान्वयन आवश्यक हुन्छ । प्रदेश सरकारले कुल विनियोजित बजेटको आधा भन्दा बढी अर्थात् १९ अर्ब ९८ करोड २७ लाख १३ हजार बजेटलाई यहाँको विकासमा प्रभावकारी रूपमा खर्च गर्न सके प्रदेशको विकास र आर्थिक वृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान हुने देखिन्छ । अन्यथा त्यो सम्भव बनाउन आवश्यक कानून, संस्था, प्रणाली र प्रक्रियाहरू निर्माण गर्न प्रदेश सरकार कति सक्षम भयो भन्ने बारेमा प्रश्न उठाउँछ ।

२.२ निकायगत बजेट विनियोजन

चित्र ३: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा निकायगत रुपमा विनियोजित बजेट प्रतिशत

स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

निकायगत बजेट हेर्दा कर्णाली प्रदेश सरकारको भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयमा कुल बजेटको एकतिहाई अर्थात् ३३.३७ प्रतिशत बजेट विनियोजन भएको देखिन्छ। यसबाट प्रदेश सरकार भौतिक पूर्वाधार विकासमा केन्द्रीत भएको देखिन्छ। यस मन्त्रालयअन्तर्गत विशेषगरी सडक र पुल निर्माणमा बजेट केन्द्रीत हुने गर्दछ। प्रदेशको बजेटको दोस्रो ठुलो हिस्सा अर्थात् १७.६९ प्रतिशत बजेट सामाजिक विकास मन्त्रालयको लागि विनियोजन भएको छ। यसअन्तर्गत स्वास्थ्य, शिक्षा र सामाजिक विकासको उपकरणहरू खरिद र विद्यालयहरूको पूर्वाधार निर्माणको लागि समेत बजेट रहेको हुन्छ।

अन्य विनियोजनहरूमा स्थानीय सरकारहरूलाई ६.३१%, जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालयलाई १२.३४%, र विविध (अर्थ-विविध) अन्तर्गत २.९९% समावेश छन्। उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय (७.३६%), भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय (७.७९%), र मुख्यमन्त्री कार्यालय (४.६४%) जस्ता निकायहरूले बजेटको थोरै हिस्सा प्राप्त गरे। योजना आयोग, लोकसेवा आयोग, व्यवस्थापिका र मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय लगायत अधिकांश अन्य निकायहरूले १% भन्दा कम हिस्सा प्राप्त गरे। यसले अत्यधिक केन्द्रित विनियोजन ढाँचालाई प्रकाश पार्छ।

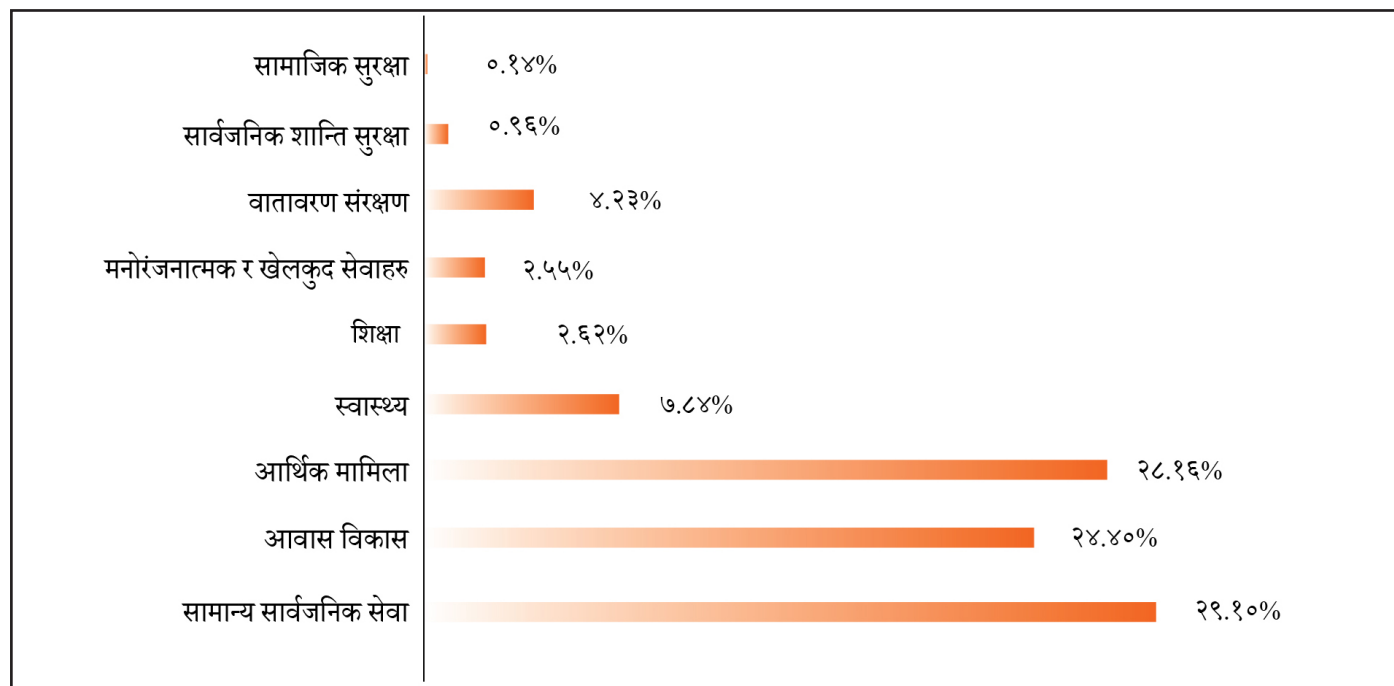
प्रदेश सरकारको दोस्रो पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०८१/०८२-२०८५/०८६) को दीर्घकालीन उद्देश्य आधारभूत पूर्वाधार निर्माण, शिक्षा, स्वास्थ्य, उत्पादन र रोजगारमा विशेष उपलब्धि हासिल गर्दै तीव्र आर्थिक-सामाजिक विकास गर्ने रहेको छ। प्रदेश सरकारले मन्त्रालयगत बजेट विनियोजन गर्दा प्रदेशको आवश्यकता र पञ्चवर्षीय योजनाहरूलाई आधार बनाएको भन्ने देख्न सकिन्छ। यद्यपि, प्रदेशले भविष्यमा गरिने विनियोजनहरू रणनीतिक उद्देश्य र स्थानीय आवश्यकताहरूमा आधारित रहने कुरा सुनिश्चित गर्नुपर्छ ताकि विभिन्न क्षेत्र र संस्थाहरूमा सन्तुलित वृद्धि हासिल गर्न सकियोस।

अर्थ विविधमा विनियोजन गरिएको बजेट भनेको अत्यावश्यक अवस्थामा खर्च गर्नेगरी विनियोजन गरिएको हुन्छ। यस्तो बजेट आफु अनुकूल रकमान्तरका लागि प्रयोग गर्न राख्ने गरिएको हुन्छ। अर्थ विविधको बजेटको मात्राले समेत प्रदेशको बजेट खर्चको गति गुणात्मक रुपमा बढ्नमा असर गर्ने देखिन्छ। यसर्थ अर्थ विविधजस्ता बजेटको मात्रामा अझै धेरै घटाउन आवश्यक देखिन्छ।

समग्रमा यस विनियोजनबाट निकायहरूको बजेट खर्च क्षमता कम भएको देखिन्छ। यसरी हेर्दा निकायगत रुपमा बजेट कार्यान्वयन क्षमता बढाउन आवश्यक देखिन्छ। यसका साथै निकायगत बजेट कार्यान्वयन कार्ययोजनाको प्रभावकारी निर्माण र कार्यान्वयनलाई संस्थागत गर्न आवश्यकता देखिन्छ। अन्यथा राजनीतिक अस्थिरता र प्रशासनिक उतारचढावले समेत बजेट कार्यान्वयनलाई असर पार्ने जोखिम देखिन्छ।

२.३ क्षेत्रगत बजेट विनियोजन

चित्र ४: क्षेत्रगत बजेट विनियोजन (प्रतिशत) आर्थिक वर्ष २०८२/८३

स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/०८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा क्षेत्रगत बजेट विनियोजन अध्ययन गर्दा सबैभन्दा ठूलो हिस्सा अर्थात् कुल विनियोजित बजेटको २९.१० प्रतिशत सामान्य सार्वजनिक सेवामा विनियोजन गरेको देखिन्छ। यसअन्तर्गत प्रदेश सरकारले कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, आर्थिक तथा वित्तीय र वैदेशिक मामिला, सामान्य सेवा, सामान्य सार्वजनिक सेवामा अनुसन्धान तथा विकास, विभिन्न तहका सरकारहरू बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण रहने उल्लेख गरेको छ।

दोस्रो सबैभन्दा ठूलो विनियोजन २६.१६% आर्थिक मामिलाहरूमा निर्देशित छ, जसले कृषि, उद्योग, पर्यटन र रोजगारी सिर्जना जस्ता क्षेत्रहरूलाई समर्थन गर्दछ र जुन कर्णालीभरि उत्पादन बढाउन र जीविकोपार्जन सुधार गर्न महत्त्वपूर्ण छ। बजेटको अर्को २८.४०% विनियोजन आवास र सामुदायिक विकास अन्तर्गत भएको छ, जसमा सडक पूर्वाधार, विद्युतीकरण, खानेपानी, र सामुदायिक सुविधाहरू समावेश छन्। यो प्रदेशको पाँच वर्षे विकास रणनीतिसँग राम्रोसँग मेल खान्छ जसले ग्रामीण र सेवाबाट वञ्चित क्षेत्रहरूमा आधारभूत पूर्वाधार र आवश्यक सेवाहरूमा पहुँचलाई प्राथमिकता दिएको छ।

स्वास्थ्य (९.६८%) र शिक्षा (२.६२%) ले उनीहरूको सामाजिक महत्त्वको सापेक्षमा सामान्य विनियोजन प्राप्त गरेका छन्, र मनोरञ्जन र खेलकुद (२.५५%), वातावरणीय संरक्षण (४.२३%) र सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा (०.९६%) ले अपेक्षाकृत न्यूनतम बजेट हिस्सा प्राप्त गरेका छन्। उल्लेखनीय रूपमा, सामाजिक सुरक्षाले सबैभन्दा कम विनियोजन, अर्थात् ०.१४% मात्र प्राप्त गरेको छ, जसले कमजोर र सीमान्तकृत जनसंख्यातर्फ लगानीमा सम्भावित खाडललाई संकेत गर्दछ।

बजेट संरचनामा देखिएको अर्को मुद्दा भनेको “अवर्गीकृत वा अन्य क्षेत्रहरू” अन्तर्गत उल्लेखनीय विनियोजन हो। यी कोषहरू कसरी प्रयोग गरिनेछ भन्ने बारे स्पष्टताको अभावले पारदर्शिता, ट्र्याकिङ र सार्वजनिक विश्वासमा जोखिम निम्त्याउँछ। जवाफदेहिता सुधार गर्न र विकास लक्ष्यहरूसँग पङ्क्तिबद्धता सुनिश्चित गर्न, सरकारले यस्ता बजेटहरूको लागि स्पष्ट परिभाषा र रिपोर्टिङ प्रदान गर्नुपर्छ।

समग्रमा, बजेटले पूर्वाधार र प्रशासनिक क्षमतामा बलियो जोड प्रतिबिम्बित गर्दछ, तर समावेशी र प्रभावकारी शासनको लागि सामाजिक क्षेत्रहरू र बजेट स्पष्टतामा बढी ध्यान दिनु पनि उत्तिकै महत्त्वपूर्ण हुनेछ।

२.४ बजेटको स्रोत:

प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा विनियोजन गरेको बजेटको आय विवरण तपशिलबमोजिम रहेको छ।

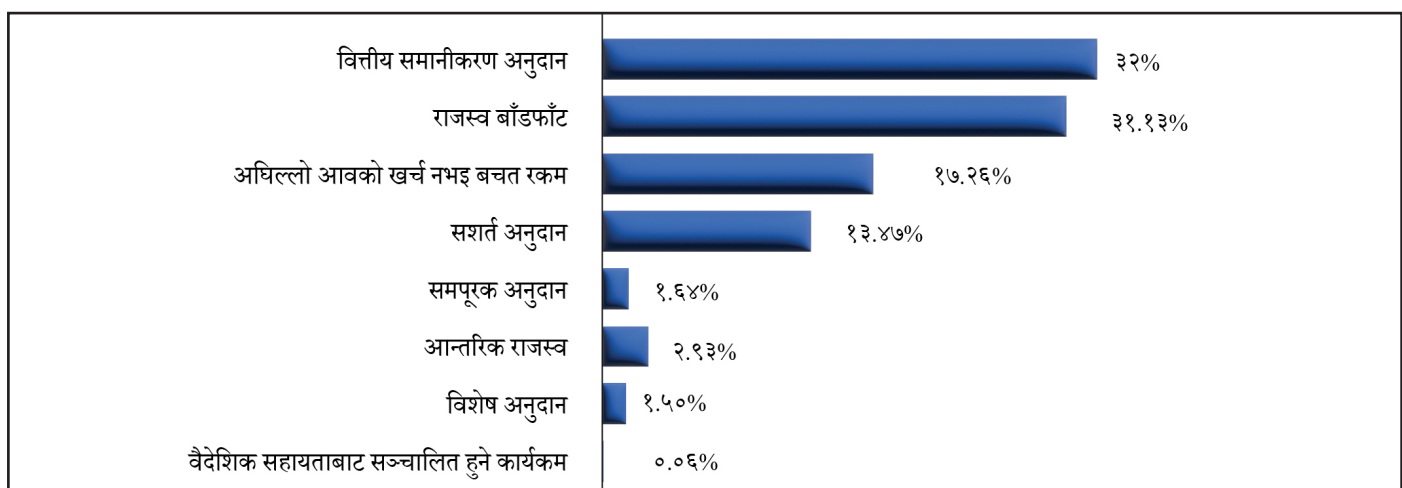
तालिका १: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटको आय स्रोतको विवरण

बजेटको स्रोत	बजेट रु.	बजेटको हिस्सा
आन्तरिक ऋण	०	०.००%
वैदेशिक सहायताबाट सञ्चालित हुने कार्यक्रम	१,८७,००,०००	०.०६%
विशेष अनुदान	४९,४६,००,०००	१.५०%
आन्तरिक राजस्व	९६,७४,११,०००	२.९३%
समपूरक अनुदान	५३,९७,००,०००	१.६४%
सशर्त अनुदान	४,४४,६०,००,०००	१३.४७%
अघिल्लो वर्ष खर्च नभई बचत भएको रकम	५,६९,६८,४४,०००	१७.२६%
राजस्व बाँडफाँड	१०,२७,३०,००,०००	३१.१३%
वित्तीय समानीकरण अनुदान	१०,५६,०४,००,०००	३२.००%
कुल:	३२,९९,६६,५५,०००	१००%

स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

प्रदेश सरकारको बजेटको सबैभन्दा ठुलो स्रोत संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान रहेको छ। कुल बजेटमा यस्तो बजेटको हिस्सा ३२ प्रतिशत रहेको छ। दोस्रो ठुलो रकम समेत संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँडको रकम ३१.१३ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को अनुमानित आयको तेस्रो सबैभन्दा ठुलो हिस्सा विगत आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा खर्च नभई बाँकी रहने अनुमानित रकम रहेको छ। जुन आर्थिक वर्ष २०८२/८३ का लागि प्रस्तावित कुल बजेटको १७.२६ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेशको आन्तरिक आय एकदमै न्यून रहेको छ। प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को लागि प्रस्तावित कुल बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा जम्मा २.९३ प्रतिशत मात्रै रहेको छ।

चित्र ५: बजेटको आय स्रोत (प्रतिशत)

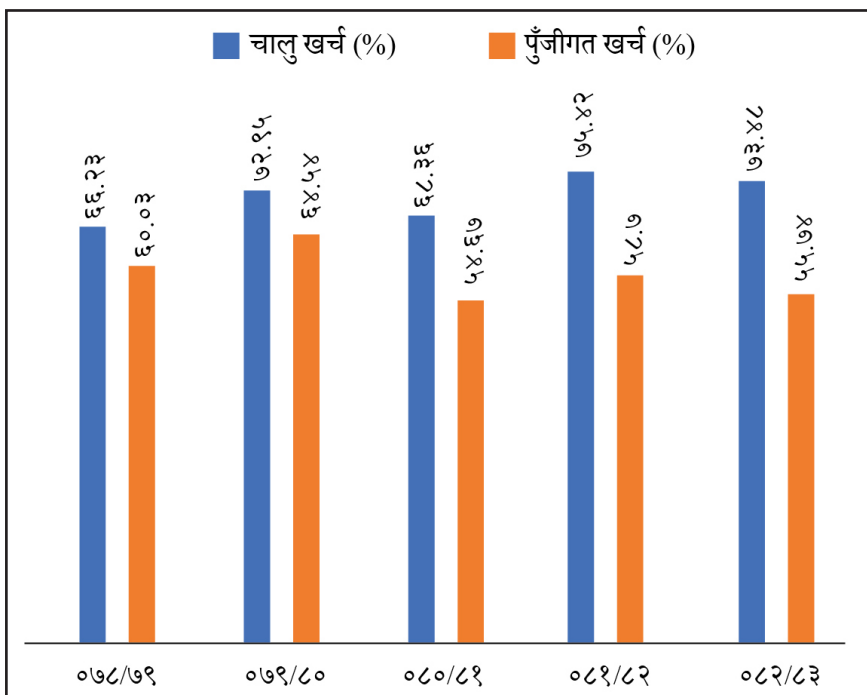
स्रोत: बजेट वक्तव्य, आर्थिक वर्ष २०८२/०८३, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश सरकार

माथीको तथ्यांकबाट प्रदेश सरकारको बजेटको दुई तिहाइभन्दा बढी बजेट संघीय सरकारबाट प्राप्त भएको देखिन्छ। प्रदेशको आन्तरिक आयको हिस्सा कुल बजेटको २.९३ प्रतिशत मात्रै अनुमान गरिएको थियो। यो तथ्यले प्रदेश सरकारको राजस्व संकलन क्षमता कमजोर रहेको देखाउँछ। यसलाई सुधार गरी आन्तरिक राजस्वको मात्रा बढाउनका लागि प्रदेश सरकारले विशेष रणनीति अपनाई काम गर्न आवश्यक देखिन्छ। त्यससँगै बजेटको ठुलो हिस्सा अघिल्लो आर्थिक वर्षमा खर्च नभएको रकम (१७.२६%) रहेको छ। यसले प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयन क्षमतामाथी प्रश्न चिन्ह खडा गर्दछ। साथै यो तथ्यांकबाट प्रशासनिक अक्षमता, योजनाको कार्यान्वयनमा ढिलाइ वा नीतिगत अस्पष्टताको संकेत देखिन्छ।

३. बजेट भर्सेस खर्च विश्लेषण

कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ सहित त्यसअघिका पाँच आर्थिक वर्षहरूमा ल्याएको बजेटको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो थियो भन्ने जानकारी तलको चित्रबाट हेरौं:

चित्र ६: विगत पाँच आर्थिक वर्षको बजेट खर्चको अवस्था

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय कर्णाली प्रदेश

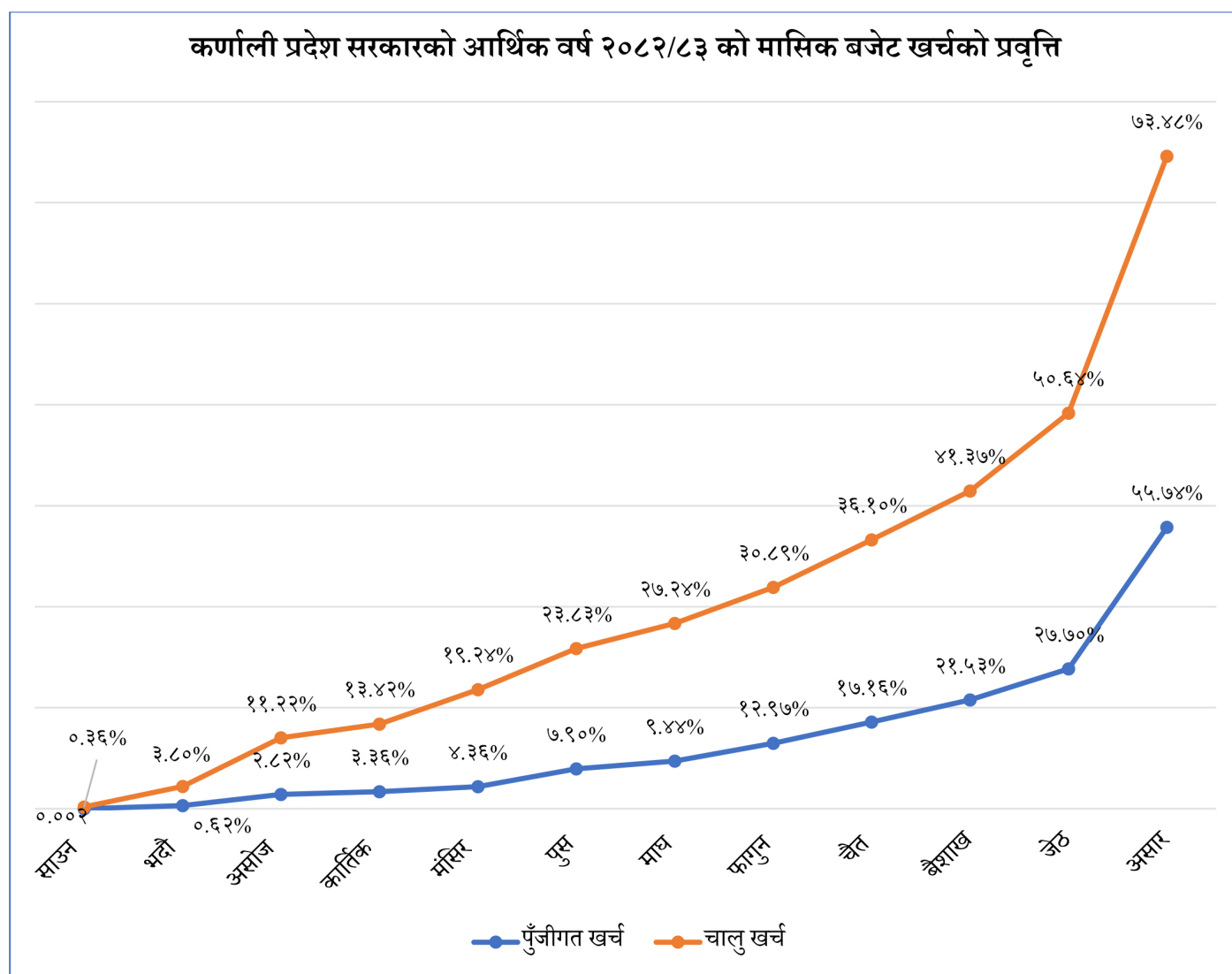
कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा ५५.७४ प्रतिशत पूँजीगत बजेट कार्यान्वयन गरेको छ। तर चालु बजेट भने त्योभन्दा निकै धेरै ७३.४८ प्रतिशत कार्यान्वयन गरेको छ। आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा पूँजीगत बजेट ५८.७ प्रतिशत कार्यान्वयन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा भने केही घटेको देखिन्छ। तर आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ५४.६७ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ६४.५४ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ६०.०३ प्रतिशत पूँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएको देखिन्छ। त्यस्तै, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा चालु बजेट ७५.४२ प्रतिशत कार्यान्वयन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा भने केही घटेको देखिन्छ। तर आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ६८.३६ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ७२.९५ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष

२०७८/७९ मा ६६.२३ प्रतिशत चालु बजेट कार्यान्वयन भएको देखिन्छ। पछिल्ला आर्थिक वर्षहरूमा चालु र पूँजीगत खर्चको दर फराकिलो देखिन थालेको छ। यसले प्रशासनिक खर्चमा निरन्तरता पाएको भए पनि विकास बजेट खर्चको गतिमात्र कमजोर भएको देखिन्छ।

३.१ मासिक बजेट खर्चको प्रवृत्ति

चित्र ७: कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को मासिक बजेट खर्च

कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को मासिक बजेट खर्चको प्रवृत्ति

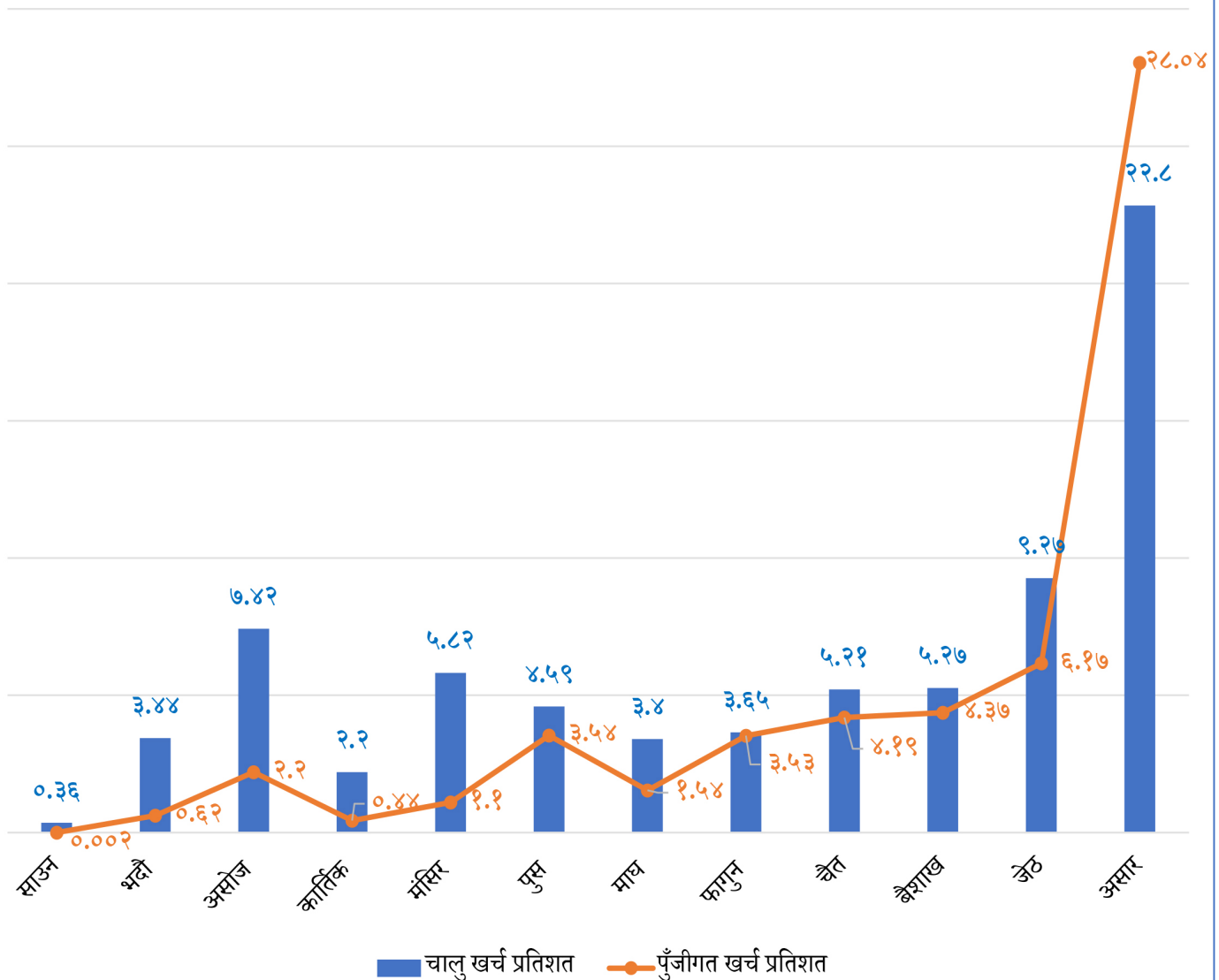

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय कर्णाली प्रदेश

सबैभन्दा कम पूँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएको साउन महिनामा ०.००२ प्रतिशत पूँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएको थियो। प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को चैत मसान्तसम्म अर्थात् नौ महिनाको अवधिमा जम्मा १७.१६ प्रतिशत पूँजीगत बजेटमात्रै कार्यान्वयन गरेको थियो। तर सो अवधिमा चालु खर्च भने निरन्तर बढिरहेको थियो। सञ्चालन खर्च बढेको भएतापनि सो अनुपातमा विकास खर्च बढ्न नसक्नुले उक्त सञ्चालन खर्चको उपादयेतामाथी समेत प्रश्न चिन्ह खडा गर्दछ। नौ महिनाको उक्त अवधिमा प्रदेश सरकारको चालु खर्च ३६.१० प्रतिशत पुगेको थियो।

चित्र ८: महिनाअनुसार बजेट खर्च प्रतिशत

कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को महिनाअनुसार बजेट खर्च प्रतिशत

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय कर्णाली प्रदेश

बैशाख महिनामा ४.३७ प्रतिशत पूँजीगत बजेट कार्यान्वयन हुँदा असारमा भने कुल विनियोजित पूँजीगत बजेटको २२.८० प्रतिशत कार्यान्वयन भएको छ। चालु बजेट सञ्चालन खर्च हो। यो बजेट निरन्तरजस्तो सोही गतिमा कार्यान्वयन हुनुपर्ने हो। तर जेठ महिनामा ९.२७ र असार महिनामा चालु बजेट पनि २८.०४ प्रतिशत कार्यान्वयन भएको छ। यसबाट चालु खर्च समेत अस्वभाविक गतिमा आर्थिक वर्षको अन्तिम २ महिनामा बढेको देखाउँछ।

यदि कुसल प्रणाली हुने हो भने सरकारले खर्च त गर्न सक्दो नै रहेछ भन्ने कुरा त चालु खर्चको गुणात्मक वृद्धीको निरन्तरताले देखाउँछ। खर्च गर्न समस्या होइन, तत्परता र सक्रियताको अभाव हो कि भन्ने प्रश्न यस तथ्यबाट खडा हुन्छ। त्यस कारण प्रदेश सरकारले पहिलो, दोस्रो र तेस्रो त्रैमासिकमा पूँजीगत बजेट न्यून कार्यान्वयन हुनुको कारणहरूको अध्ययन गरी त्यसको समाधानका लागि काम गर्न आवश्यक देखिन्छ।

असारमा मात्रै कुल पूँजीगत बजेट (१९ अर्ब ९८ करोड २७ लाख १३ हजार) को २८.०४ प्रतिशत पूँजीगत बजेट निकासी भएको छ। जुन आर्थिक वर्षमा कुल खर्च भएको विकास बजेट (११ अर्ब १३ करोड ९३ लाख २६ हजार ७ सय ३.५९) को ५ अर्ब ६० करोड ३२ लाख १ हजार ४ सय १५.१७ (५०.३० प्रतिशत) हो। अर्थात् कुल निकासी भएको विकास बजेटको झण्डै आधा भन्दा बढि असारमा निकासी भएको देखिन्छ।

३.२ त्रैमासिक बजेट खर्चको अवस्था

कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा विनियोजित बजेटलाई त्रैमासिक रुपमा कसरी कार्यान्वयन गरेको छ भन्ने थाहा पाउनका लागि तलको तालिका अध्ययन गरौं।

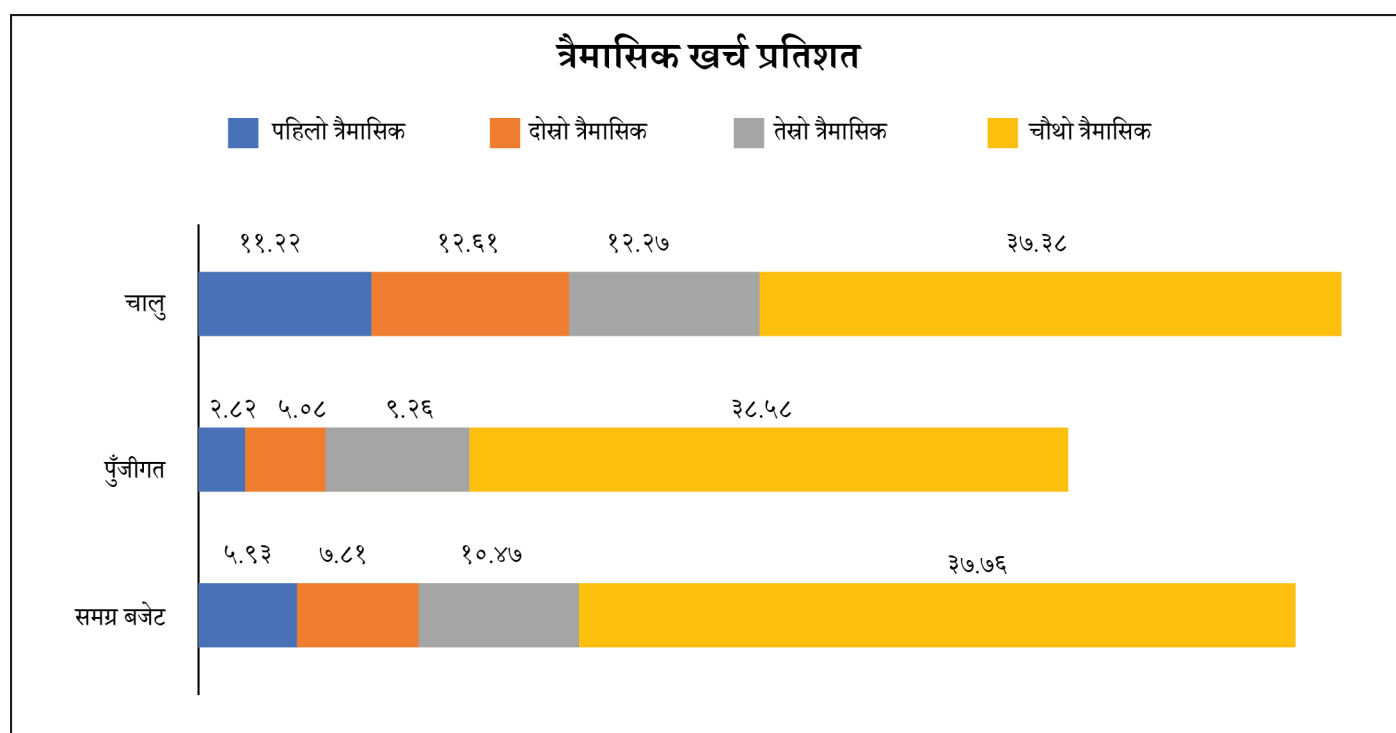
तालिका २: बजेट विनियोजन र त्रैमासिक खर्च

विवरण	समग्र बजेट	पुँजीगत बजेट	चालु बजेट
कुल बजेट विनियोजन रु.	३२,९९,६६,५५,०००	१९,९८,२७,१३,०००	१२,३९,८९,४२,०००
कुल खर्च रु.	२०,५७१,२०८,३७७.६९	११,१३९,३२६,७०२.५९	९२५४३८१६७५.१०
चौथो त्रैमासिक खर्च प्रतिशत	३७.७६%	३८.५८%	३७.३८%
तेस्रो त्रैमासिक खर्च प्रतिशत	१०.४७%	९.२६%	१२.२७%
दोस्रो त्रैमासिक खर्च प्रतिशत	७.८१%	५.०८%	१२.६१%
पहिलो त्रैमासिक खर्च प्रतिशत	५.९३%	२.८२%	११.२२%
आर्थिक वर्षको कुल खर्च	६१.९७%	५५.७४%	७३.४८%

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

कर्णाली प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा कुल ३२ अर्ब ९९ करोड ६६ लाख ५५ हजार मध्ये समग्रमा २० अर्ब ५७ करोड १२ लाख ८ हजार ३ सय ७७.६९ रुपैयाँ कार्यान्वयन गरेको छ। यो भनेको कुल विनियोजन बजेटको ६१.९७% हो। विकास बजेट अर्थात् पुँजीगत खर्च ११ अर्ब ९८ करोड २७ लाख १३ हजार विनियोजन भएकोमा प्रदेश सरकारले ११ अर्ब १३ करोड ९३ लाख २६ हजार ७०२.५९ कार्यान्वयन गरेको छ। यो कुल विनियोजित पुँजीगत बजेटको ५५.७४% हो। तर प्रदेश सरकारले चालु बजेट खर्चको रकम समेत पुँजीगत बजेट खर्च रकमकै हाराहारीमा खर्च गरेको देखिएको छ। कुल विनियोजित चालु बजेट १२ अर्ब ३९ करोड ८९ लाख ४२ हजार मध्ये ७३.४८ प्रतिशत खर्च हुँदा चालु खर्च कार्यान्वयन रु. ९ अर्ब २५ करोड ४३ लाख ८१ हजार ६७५.१० पुगेको छ। प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा त्रैमासिक रुपमा चालु र पुँजीगत बजेट खर्चको अवस्थालाई तलको चित्रबाट हेरौं:

चित्र १: आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को त्रैमासिक खर्च प्रतिशत

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

कर्णाली प्रदेश सरकारको चालु र पुँजीगत खर्चको गति चौथो त्रैमासिक अर्थात् बैशाख-असारमा मात्रै ठुलो दरले अस्वभाविक रुपमा बढेको देखिन्छ। यहाँनिर निर्माणाधिन विकासका आयोजनाहरु एवं संचालनमा रहेका परियोजनाहरुको भुक्तानि कार्यसम्पन्नपश्चात मात्रै हुने भएकाले पुँजीगत बजेट चौथो त्रैमासिकमा बढी खर्च भएको हुनसक्छ। तर चालु खर्च समेत चौथो त्रैमासिकमा सोही गतिमा अस्वभाविक रुपमा बढेको देखिन्छ। अब तलको तालिकाबाट प्रदेश सरकारको पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको अवस्थाबारे जानकारी हरौ:

तालिका ३: चौथो त्रैमासिक र असारमा पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको तथ्य

कार्यान्वयन भएको पुँजीगत बजेट रु.	११,१३९,३२६,७०२.५९
चौथो त्रैमासिक पुँजीगत खर्च रु.	७७,१०५,३१,७४०
कुल कार्यान्वयन भएको पुँजीगत बजेटमध्ये चौथो त्रैमासिक खर्च (%)	६९.२१%
असारमा भएको पुँजीगत खर्च	५६०३२०१५१५.१७
कुल भएको पुँजीगत बजेटमध्ये असारमा भएको खर्च (%)	५०.३०%

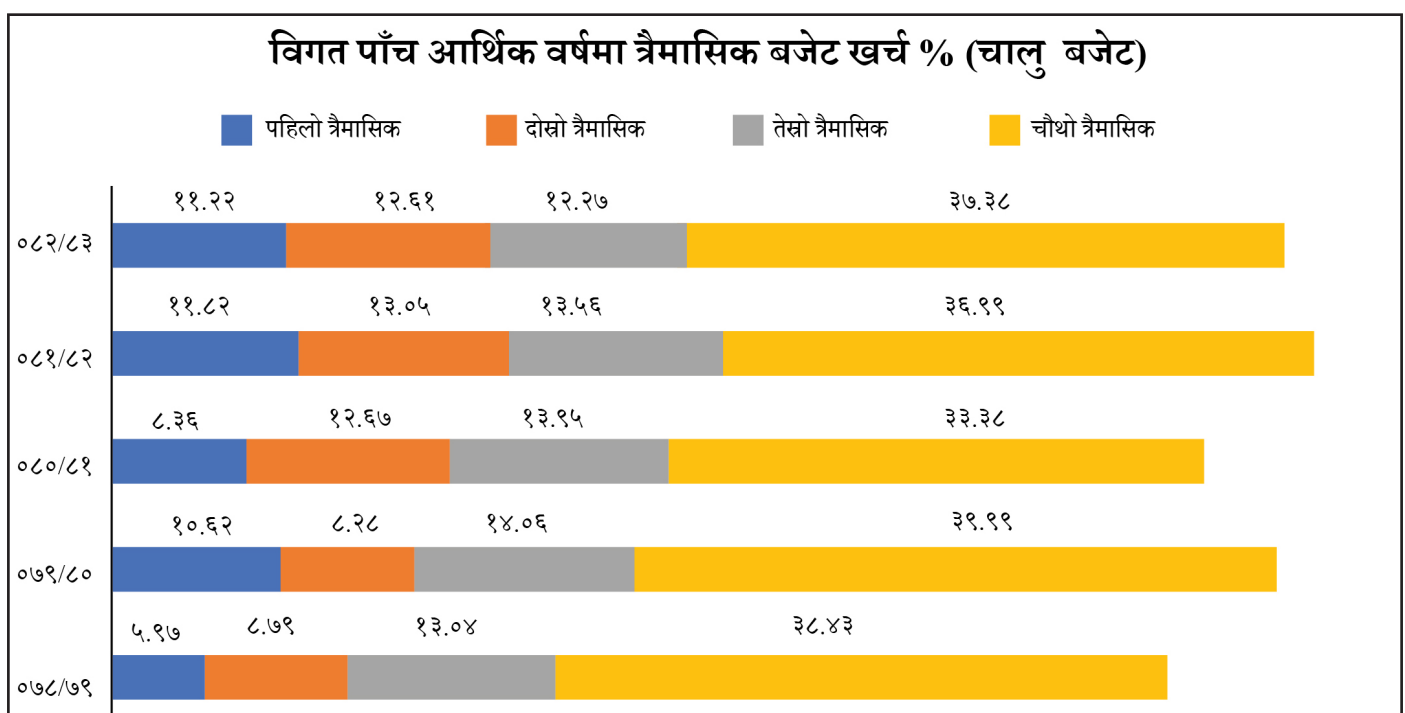
स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा प्रदेश सरकारले कुल कार्यान्वयन भएको पुँजीगत बजेटमध्ये चौथो त्रैमासिकमा ६९.२१% कार्यान्वयन गरेको देखिन्छ। सँगसँगै कुल कार्यान्वयन भएको पुँजीगत बजेटको ५०.३०% बजेट त असार महिनामा मात्रै कार्यान्वयन भएको रहेछ। अर्थात् कर्णाली प्रदेश सरकारले चौथो त्रैमासिकमा ७ अर्ब ७१ करोड ५ लाख ३१ हजार ७ सय ४० रुपैयाँ तथा असार महिनामा मात्रै ५ अर्ब ६० करोड ३२ लाख १ हजार ५ सय १५.१७ रुपैयाँ पुँजीगत बजेट निकास गरेको देखिन्छ।

३.३ बजेट खर्चको अघिल्ला पाँच आर्थिक वर्षको तुलना

प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनको स्थितिलाई विश्लेषण गर्दा विगतको बजेट कार्यान्वयनको स्थिति विश्लेषण गर्नु निकै नै महत्वपूर्ण रहन्छ। सोअनुसार प्रदेश सरकारले चालु सहित पाँच आर्थिक वर्षमा (२०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्म) कुन प्रवृत्तिमा बजेट कार्यान्वयन गरिरहेको छ हेरौ:

चित्र १०: विगत पाँच आर्थिक वर्षमा त्रैमासिक बजेट खर्च % (चालु बजेट)

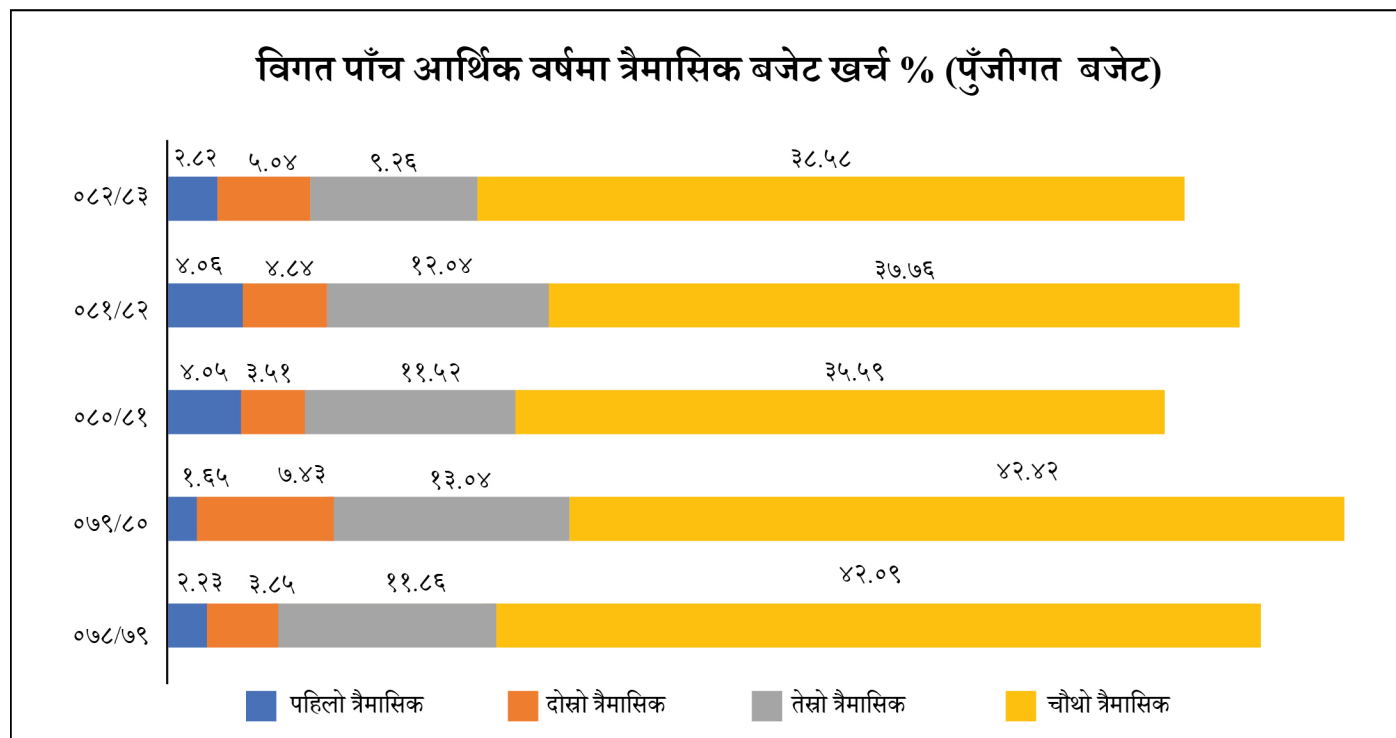

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

कर्णाली प्रदेश सरकारले पछिल्ला वर्षहरूमा अन्तिम त्रैमासिकमा चालु बजेट कार्यान्वयन गर्ने दर करिब एउटै लयमा राखेको देखिन्छ। चालु खर्च समेत अन्तिम त्रैमासिकमा ठुलो मात्रामा खर्च गर्ने प्रवृत्तिले यसको प्रभावकारीतामाथी प्रश्न खडा गर्न सक्छ। किनभने सञ्चालन खर्चहरू निरन्तर एउटै गतिमा खर्च हुनुपर्नेमा अन्तिम त्रैमासिकमा ठुलो मात्रामा खर्च भएको देखिन्छ। कर्णाली प्रदेश सरकारको गत पाँच आर्थिक वर्षमा चालु बजेट कार्यान्वयन गर्ने दर हेर्ने हो भने आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ३८.४३ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ३९.९९ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ३३.३८ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ३६.९९ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा ३८.४३ प्रतिशत बजेट अन्तिम त्रैमासिकमा मात्र खर्च भएको छ।

अब हेरौं पछिल्ला वर्षहरूमा पुँजीगत बजेटको कार्यान्वयन त्रैमासिक रुपमा कसरी भएको छ भन्ने तथ्यांक तलको चित्रबाट:

चित्र ११: विगत पाँच आर्थिक वर्षमा त्रैमासिक बजेट खर्च % (पुँजीगत बजेट)

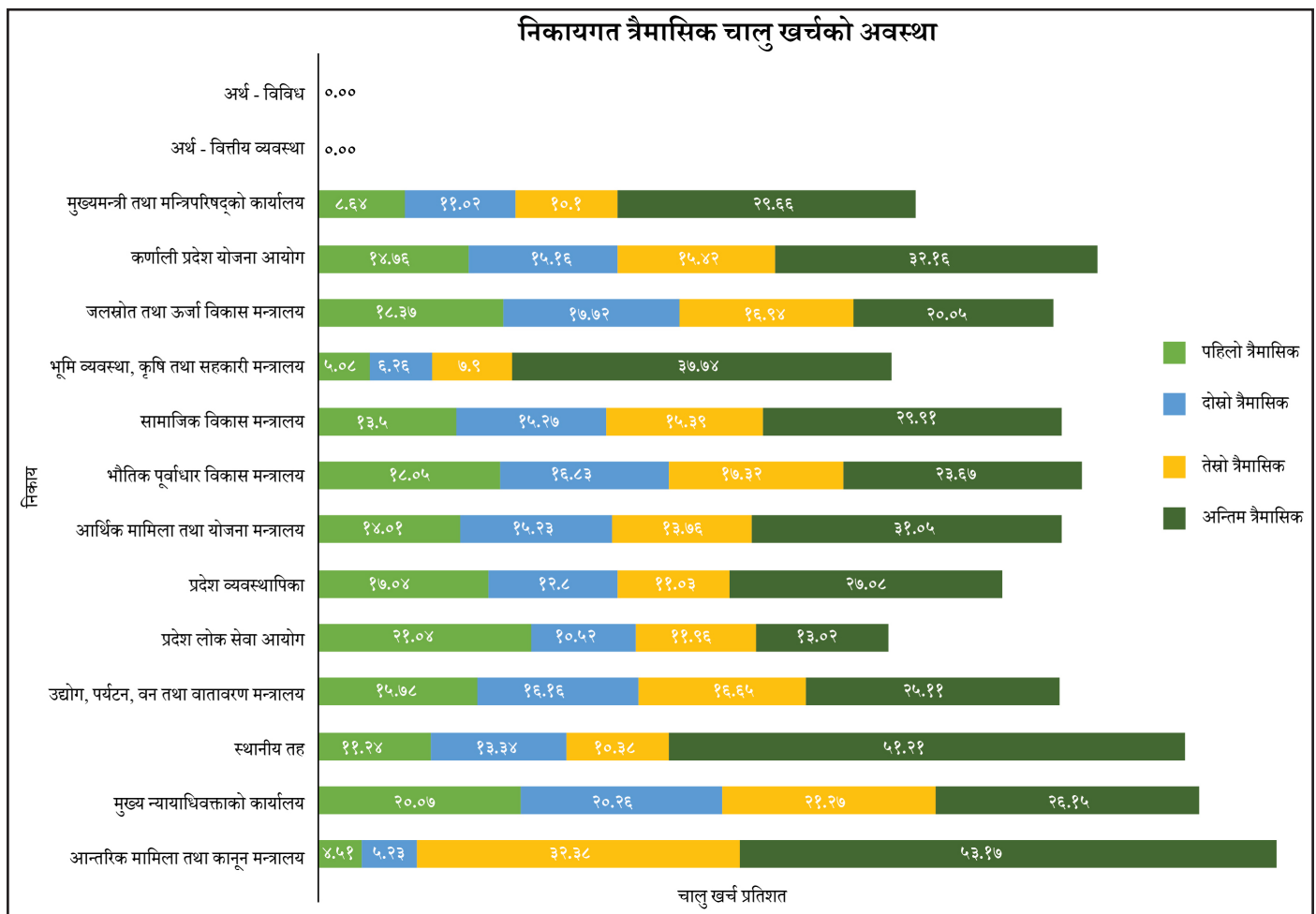
स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

पछिल्ला आर्थिक वर्षहरूमा पुँजीगत बजेट खर्चमा भने तुलनात्मक सुधार भएको देखिँदैन। पाँच आर्थिक वर्षका बजेटहरूको कार्यान्वयन स्थिति हेर्दा अन्तिम त्रैमासिक केन्द्रीत खर्च भएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ४२.०९ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा ४२.४२ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ३५.५९ प्रतिशत, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ३७.७६ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा ३८.५८ प्रतिशत बजेट अन्तिम त्रैमासिकमा खर्च भएको छ। यद्यपी पहिलो त्रैमासिकमा भने ४ प्रतिशत बजेट खर्च पुगेको पुराना आर्थिक वर्षहरूको तुलनामा गत दुई आर्थिक वर्षहरूमा सुधार भएको भएतापनि आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा भने फेरि त्यो दर घटेर २.८२ प्रतिशतमा खुम्चिएको देखिन्छ। तर तेस्रो त्रैमासिकमा भने पुराना आर्थिक वर्षहरूमा १२ प्रतिशतकै हाराहारीमा पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएता पनि आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा भने त्यो दर घटेर ९.२६ प्रतिशतमा खुम्चिएको देखिन्छ। साथै दोस्रो त्रैमासिकमा भने आर्थिक वर्ष अनुसार ३ देखि ७ प्रतिशतसम्म पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएको देखिन्छ।

यसर्थ प्रदेश सरकारको त्रैमासिक बजेट कार्यान्वयनको प्रगतिलाई हेर्दा विगतका आर्थिक वर्षहरूका तुलनामा सुधार भएको देखिँदैन। झन् गत आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको अवस्था विगतका आर्थिक वर्षहरूभन्दा कमजोर भएको देखिन्छ। यो अवस्थाले बजेट तर्जुमा मात्र नभई त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा पनि ध्यान दिन आवश्यक रहेको देखाउँछ। गुणात्मक रूपमा खर्चको गति नबढेसम्म प्रदेशको विकास र सेवाप्रवाहमा अपेक्षित सुधार हासिल गर्न गाह्रो हुने देखिन्छ। प्रदेश सरकारले बजेट कार्यान्वयनको प्रभावकारिता र समयमै विकास योजनाको कार्यान्वयन लाई प्राथमिकतामा राख्दै संस्थागत शुसासन र कार्यान्वयन दक्षता मा जोड दिनु आवश्यक छ।

३.४ बजेट भर्सेस खर्च (मन्त्रालय/निकाय अनुसार)

चित्र १२: त्रैमासिक निकायगत चालु खर्च

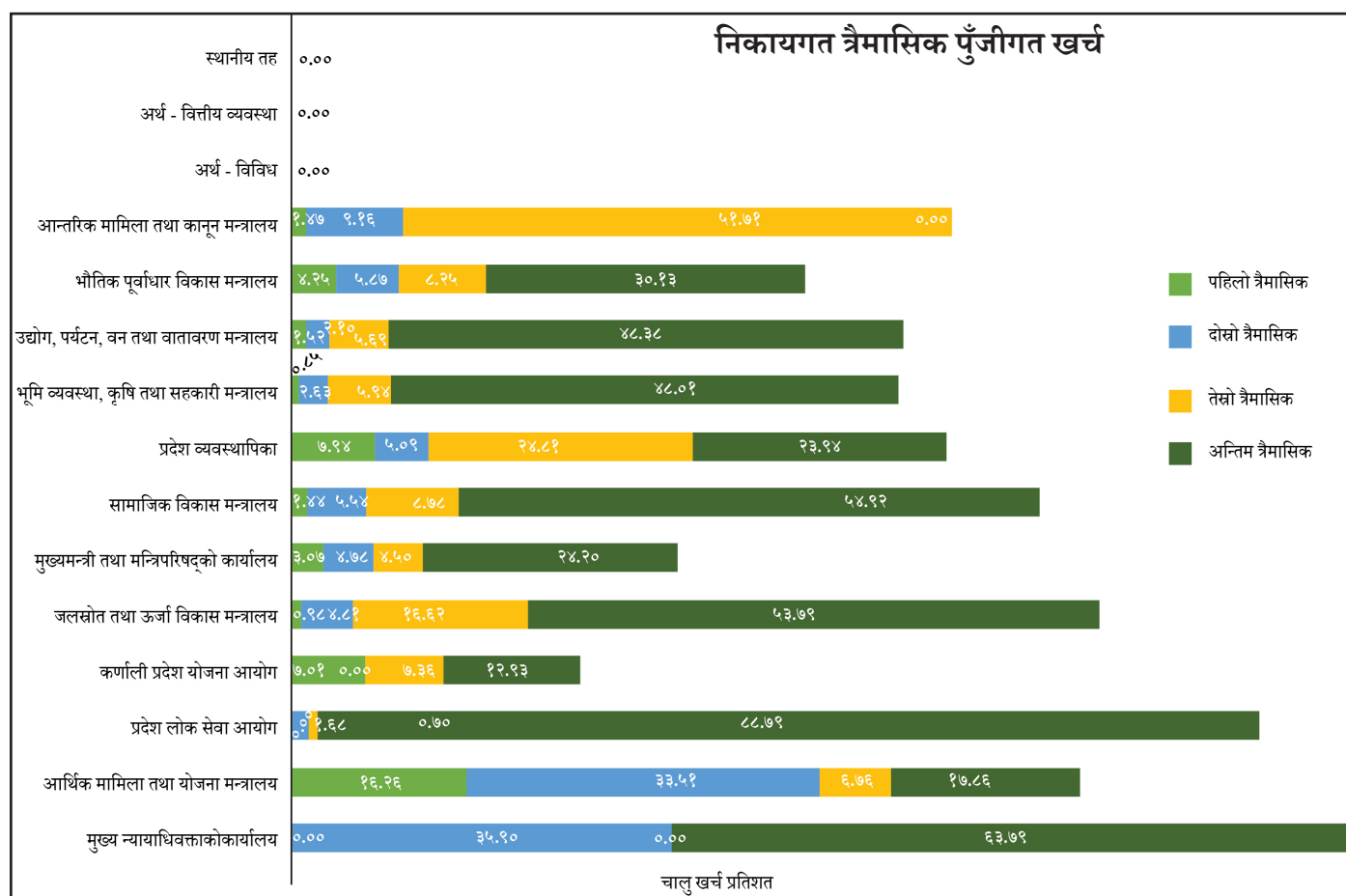
स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

चालु खर्चको हिसाबमा हेर्दा केहि मन्त्रालय/निकायहरु आफ्नो विनियोजित बजेटको ८०% भन्दा बढी खर्च गरेर बलियो कार्यान्वयनकर्ताको रूपमा देखा परेका छन् । आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयले ९५.२९% मा उच्चतम कार्यान्वयन दर रेकर्ड गर्यो, तर बजेटको ५३% भन्दा बढी अन्तिम त्रैमासिकमा मात्र खर्च गरिएको थियो, जसले कार्यक्रम कार्यान्वयन वा वितरणमा ढिलाइ हुन पुगेको देखाउँछ । मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयले भने ८७.७५% को कुल कार्यान्वयनको साथ, चारै त्रैमासिकहरूमा अपेक्षाकृत स्थिर गति कायम राख्यो, जसले बढी सन्तुलित खर्च प्रक्षेपणलाई प्रतिबिम्बित गर्दछ ।

चालु बजेटको ७०-८०% कार्यान्वयन गरी मध्यम प्रदर्शन गर्ने समूहमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय (७४.०५%), भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (७५.८७%), र सामाजिक विकास मन्त्रालय (७४.०७%), कर्णाली प्रदेश योजना आयोग (७७.४८%), जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय (७३.०८%), उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय (७३.७०%) रहेका छन् । त्रैमासिक खर्च १३.५% र ३२% बीचमा राखी यी संस्थाहरूले मध्यम स्थिरता देखाएका छन् । चौथो त्रैमासिकमा धेरैजसो अवस्थामा वृद्धि देखिएता पनि अघिल्ला त्रैमासिकहरूमा भने यी संस्थाहरूले करिब स्थिर वितरण नै देखाए । यद्यपि अझै पनि यी संस्थाहरू वर्षको अन्त्यको वितरणमा धेरै निर्भर थिए ।

धेरै प्रमुख मन्त्रालय/निकायहरू ले भने फितलो प्रदर्शन गरे । प्रदेश व्यवस्थापिका (६७.९५%), मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय (५९.४२%), प्रदेश लोकसेवा आयोग (५६.५४%), भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालयले केवल ५६.९८% खर्च गर्यो, जसको आधा भन्दा बढी (३७.७४%) अन्तिम त्रैमासिकमा भएको थियो, जसले वर्षको प्रारम्भिक भागमा कमजोर कार्यान्वयन क्षमतालाई देखाउँछ । त्यस्तै, र ले औसतभन्दा कम प्रदर्शन गरेका छन् । विशेष गरी को कार्यान्वयन दरले गर्दा ले सबैभन्दा कमजोर प्रदर्शनकर्ताहरू मध्ये एक बनेको छ । अन्तमा, अर्थ - वित्तीय व्यवस्था र अर्थ - विविधले वर्षभरि शून्य खर्च रिपोर्ट गरेको छ । यसले या त रिपोर्टिङको अभाव वा ती शीर्षकहरू अन्तर्गत योजनाबद्ध गतिविधिहरू सुरु गर्न पूर्ण असफलतालाई संकेत गर्न सक्छ ।

चित्र १३: निकायगत पुँजीगत खर्च अवस्था

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

केही निकायहरूले उत्कृष्ट पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन गरेका छन्। यद्यपि, तिनीहरूमध्ये धेरैले अत्यधिक केन्द्रित समयसीमामा काम गरेका छन्। आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय ले एउटा उल्लेखनीय उदाहरण देखाएको छ। यसले तेस्रो त्रैमासिकमा मात्र आफ्नो पुँजीगत बजेटको ५१.७१% खर्च गरेको थियो, तर पहिलो र दोस्रो त्रैमासिकमा एकदम कम र अन्तिम त्रैमासिकमा कुनै गतिविधि भएको थिएन। मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयले कुल ९९.६९ % खर्च गरेर उत्कृष्ट पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन गर्यो। तर त्यसको ६३.७९% अन्तिम त्रैमासिकमा कार्यान्वयन भएको थियो। प्रादेशिक लोक सेवा आयोग, पहिलो तिन त्रैमासिकमा अलि निष्क्रिय भए पनि चौथोमा आफ्नो पुँजीगत बजेटको ८८.७९% कार्यान्वयन गर्न सक्षम भयो। कुल २७.३०% मात्र खर्च गर्दै कर्णाली प्रदेश योजना आयोगले कमजोर कार्यान्वयन देखाएको छ।

आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले कुल ७४.४९% कार्यान्वयन गरेको थियो अन्य केहि मन्त्रालय/निकायहरूले पनि ७०% को खर्चको सिमा पार गरे तर अन्तिम त्रैमासिकमा उल्लेखनीय निर्भरता देखाए। जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालयले आफ्नो पुँजीगत बजेटको ७०.२०% कार्यान्वयन गर्‍यो, जसमध्ये सबैभन्दा बढी हिस्सा (५३.७९%) चौथो त्रैमासिकमा थियो। त्यस्तै, सामाजिक विकास मन्त्रालयले आफ्नो पुँजीगत बजेटको ७०.६८% कार्यान्वयन गर्‍यो, जसमध्ये सबैभन्दा बढी हिस्सा (५४.९२%) चौथो त्रैमासिकमा थियो। अन्य सबै मन्त्रालय/निकायहरूले ७०% भन्दा कम मात्र खर्च गरे। जसमध्ये सबैभन्दा बढी हिस्सा सबै निकायहरूले चौथो त्रैमासिकमा खर्च गरेको देखिन्छ। यसबाट बजेटको कार्यान्वयनमा वर्षभरि ध्यान दिनुपर्ने देखिन्छ। केही मन्त्रालय/निकाय/शिर्षकमा नगण्य वा कुनै पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन भएन। अर्थ -विविधको बजेट कार्यान्वयन नै भएन।

समग्रमा, चालु र पुँजीगत बजेट तथ्याङ्क दुबैले अन्तिम समयमा गरिने बजेट खर्चको प्रवृत्ति देखाउँछ गर्दछ। धेरैजसो निकायहरूले अन्तिम त्रैमासिकमा आफ्नो बजेटको आधाभन्दा बढी खर्च गर्छन्। यो संकुचित खर्च चक्रले प्रदेश सरकारका परियोजनाहरूको गुणस्तर, तयारी र योजनाको बारेमा प्रश्न खडा गर्दछ।

३.५ निकायहरूको पुँजीगत बजेट विनियोजन र कार्यान्वयनको अवस्था:

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा प्रदेश सरकारको पुँजीगत बजेटको सबैभन्दा ठुलो हिस्सा ओगट्ने निकायहरूको बजेट कार्यान्वयनको अवस्था तलको तालिकाबाट हेरी विश्लेषण गरौं: तालिका: ठुलो मात्रामा बजेट विनियोजन भएका निकायहरूको पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको अवस्था:

तालिका ४: ठुलो मात्रामा बजेट विनियोजन भएका निकायहरूको पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनको अवस्था:

मन्त्रालय/निकाय	पुँजीगत खर्च					
	विनियोजित बजेट रु.	विनियोजन (%)	कुल खर्च रु.	कुल खर्च (%)	चौथो त्रैमासिकमा भएको खर्च रु.	चौथो त्रैमासिक खर्च (%)
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१०७३१४८३०००	५३.७०	५२०५१९६३६८	४८.५०%	३२३४०९५०७८	३०.१३%
सामाजिक विकास मन्त्रालय	२७८३३१६०००	१३.९३	१९६७८०३२४४	७०.६८%	१५२९२४५५८७	५४.९२%
जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	३५५५७९३०००	१७.७९	२७०९५२६०३०	७६.२०%	१९१२७३७१८८	५३.७९%
अर्थ - विविध	६८६७९९०००	३.४४	०	०.००%	०	०.००%
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१४३०३३१०००	७.१६	८२५२२२१७५	५७.६९%	६९२१२९२७३	४८.३८%
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	६४१६२९०००	३.२१	३६८५००२९१	५७.४३%	३०८०६१०२१	४८.०१%
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	४७७८३०००	०.२४	४०६७१०४९	३६.५५%	२६९३०३३३	२४.२०%
आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	६६९६६०००	०.३४	२१६७६००	६२.३४%	०	०.००%
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१२९४००००	०.०६	१०२७२७६२	७४.४९%	२४६३८९२	१७.८६%
प्रदेश व्यवस्थापिका	९९३३०००	०.०५	६१३६८०६	६१.७८%	२३७८३३४	२३.९४%
प्रदेश लोक सेवा आयोग	८५९००००	०.०४	१५१६१८८	१७.६५%	१३११६९३	८८.७९%
कर्णाली प्रदेश योजना आयोग	६६५००००	०.०३	१८१५७४०	२७.३०%	८६०४०५	१२.९३%
मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	५०००००	०.००	४९८४४९	९९.६९%	३१८९३५	६३.७९%
जम्मा	१९९८२७१३०००	१००	१११३९३२६७०३	५५.७४%	७७१०५३१७३९	३८.५८%

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कर्णाली प्रदेश

प्रदेश सरकारको पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन कमजोर हुनुमा निकायगत खर्च दक्षतामा अभाव रहको देखिन्छ। किनभने कुल पुँजीगत विनियोजनको आधा भन्दा बढी हिस्सा अर्थात् ५३.७० प्रतिशत बजेट ओगट्ने भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयले कम पुँजीगत बजेट कार्यान्वयन गर्दा नै समग्र प्रदेश सरकारको पुँजीगत बजेट खर्च प्रगति कमजोर देखिउको हो। उक्त मन्त्रालयले आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा उक्त मन्त्रालय अन्तर्गत विनियोजित कुल पुँजीगत बजेटको ५५.७४ प्रतिशत मात्रै कार्यान्वयन गरेको छ। पुँजीगत बजेटको पाँचौ ठुलो हिस्सा अर्थात् ३.४४ ओगट्ने अर्थ-विविध शिर्षकमा ठुलो बजेट हुने र त्यो खर्च नहुँदा यसले पनि यहाँको बजेट कार्यान्वयन कमजोर देखिएको देखिन्छ।

अर्को महत्वपूर्ण कुरा असार वा अन्तिम त्रैमासिकमा हुने बजेट खर्चको हो। किनभने अन्तिम समयमा गरिने बजेट खर्चले उक्त योजना तथा कार्यान्वयनको प्रभावकारिता र नतिजामाथी प्रश्न चिन्ह खडा गर्ने गरिन्छ। यो कुराहरुमा समेत बजेटको ठुलो हिस्सा ओगट्ने मन्त्रालयहरुले अन्तिम त्रैमासिक र असारमा बजेट खर्च गर्नुले पनि यो प्रवृत्ति देखिन्छ।

४. बजेट समिक्षाका तथ्यहरू

कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट कार्यान्वयन समिक्षा अन्तर्गतका बजेट खर्चको मासिक, त्रैमासिक विश्लेषण तथा मन्त्रालयका अधिकारिहरूसँगको कुराकानीपश्चात तपशिलबमोजिमको निष्कर्षमा पुगिएको छ ।

४.१ त्रैमासिक बजेट कार्यान्वयनको अवस्थासम्बन्धी निष्कर्षहरू

कर्णाली प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट कार्यान्वयनको विस्तृत विश्लेषणले वित्तीय व्यवस्थापन र विकास प्रयासहरूको प्रभावकारितामा केही चुनौतीहरू देखाएको छ । प्रस्तुत गरिएका तथ्याङ्कहरूले बजेट विनियोजन र खर्चबीचको असन्तुलन, वर्षको अन्त्यमा बजेट खर्च गर्ने प्रवृत्ति, र मन्त्रालयगत खर्च दक्षतामा भिन्नताहरू देखाएका छन् । यसको नतिजास्वरूप, प्रदेशको समग्र विकास र सेवा प्रवाहमा अपेक्षित सुधार हासिल हुन सकेको छैन ।

बजेट कार्यान्वयनको समग्र अवस्था

- आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ मा कर्णाली प्रदेश सरकारले चालु बजेटको ७३.४८% कार्यान्वयन गर्दा पुँजीगत बजेट ५५.७४% मात्रै कार्यान्वयन गरेको छ ।
- पुँजीगत बजेटको कम कार्यान्वयनले पूर्वाधार विकास, आर्थिक वृद्धि र रोजगारी सिर्जनामा प्रत्यक्ष नकारात्मक असर पार्छ । यसले दीर्घकालीन विकासका परियोजनाहरू सुस्त गतिमा अघि बढेको र परिणाममुखी हुन नसकेको संकेत गर्छ । चालु खर्चको बढ्दो दरले सेवा प्रवाहको निरन्तरता सुनिश्चित गरे पनि, यदि त्यो विकास खर्चको परिपूरक नभएमा यसको उपादेयतामाथि नै प्रश्नचिह्न खडा हुन्छ ।
- पुँजीगत बजेट कार्यान्वयनमा आर्थिक वर्ष २०८०/८१ (५४.६७%) को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०८१/८२ (५७.७) मा केही सुधार देखिए पनि, आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा पुनः त्यो घटेको देखिन्छ । २०७९/८० (६४.५४%) र २०७८/७९ (६०.०३%) को तुलनामा भने कमजोर प्रदर्शन रहेको छ । यसले बजेट कार्यान्वयनको दक्षतामा संरचनात्मक सुधार हुन नसकेको देखाउँछ । पुरानै प्रवृत्ति दोहोरिनुले बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रियामा देखिएका समस्याहरूको समाधानका लागि प्रभावकारी कदम चाल्न नसकिएको बुझिन्छ, जसले प्रदेशको विकास गतिमा अवरोध सिर्जना गर्छ ।

मासिक र त्रैमासिक बजेट खर्चको प्रवृत्ति

- बजेट खर्चको प्रवृत्तिलाई हेर्दा वर्षको अन्तिम चरणमा, विशेषगरी चौथो त्रैमासिक र असार महिनामा, बजेटको ठूलो हिस्सा खर्च भएको देखिन्छ । चालु खर्चमा समेत जेठ र असारमा अस्वाभाविक वृद्धि देखिएको छ ।
- ‘वर्षको अन्त्यमा बजेट सिध्याउने’ प्रवृत्तिले योजनाको गुणस्तर, कामको प्रभावकारिता र पारदर्शितामा गम्भीर प्रश्न उठाउँछ । हतारमा गरिएका खर्चले गुणस्तरहीन काम, अनियमितता र स्रोतको दुरुपयोग हुन सक्ने सम्भावना बढाउँछ ।
- साउन जस्ता महिनामा अत्यन्त न्यून खर्च हुनुले योजनाबद्ध तरिकाले काम सुरु नगरिएको र ढिलासुस्तीले गर्दा समयमै काम सम्पन्न हुन नसकेको प्रस्ट पार्छ । यसले विकास परियोजनाहरूको दीर्घकालीन दिगोपना र प्रतिफलमा नकारात्मक असर पार्छ ।
- चालु खर्चमा अन्तिममा अस्वाभाविक वृद्धि हुनुले सरकारसँग खर्च गर्ने क्षमता भए पनि तत्परता र सक्रियताको अभाव रहेको स्पष्ट संकेत गर्छ ।

मन्त्रालयगत खर्च स्थिति

- चालु खर्चमा आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय (९५.२९%) र मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय (८७.७५%) ले उच्च कार्यान्वयन दर देखाए। यद्यपि, आन्तरिक मामिला मन्त्रालयको अधिकांश खर्च तेस्रो त्रैमासिकमा मात्र हुनुले यसको प्रभावकारितामाथि प्रश्न उठ्छ।
- पुँजीगत बजेटमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयले ६३.७९% तेस्रो त्रैमासिकमा खर्च गर्नु लक्ष्य प्राप्तिमा जोड दिएको देखाएपनि खर्चको समयसीमाको केन्द्रीकरण भने समस्याको रूपमा रहन्छ।
- भूमि व्यवस्थापन, कृषि र सहकारी मन्त्रालय (५६.९८%) र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय (५९.४२%) ले चालु खर्चमा कमजोर प्रदर्शन गरे। पुँजीगत खर्चमा पनि भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (४८.५०%) ले कमजोर प्रदर्शन गर्‍यो।
- मन्त्रालयगत खर्च दक्षतामा देखिएको भिन्नताले समग्र बजेट कार्यान्वयनमा असर पारेको छ। भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय जस्ता ठूलो बजेट भएका मन्त्रालयहरूको कमजोर प्रदर्शनले समग्र पुँजीगत खर्चलाई नकारात्मक रूपमा प्रभावित पारेको छ। यसले केही मन्त्रालयहरूमा योजना, कार्यान्वयन र अनुगमनको क्षमतामा गम्भीर कमी रहेको देखाउँछ। स्रोत विनियोजन सही भए पनि कार्यान्वयन क्षमताको अभावले नतिजा आउन सकेको छैन।
- चालु र पुँजीगत तर्फ शून्य खर्च रिपोर्ट गर्ने 'अर्थ - वित्तीय व्यवस्था' र 'अर्थ - विविध' शीर्षकहरूले रिपोर्टिङको अभाव वा गतिविधि सुरु गर्न पूर्ण असफलतालाई संकेत गर्छ, जसले वित्तीय अनुशासनमा प्रश्नचिह्न खडा गर्छ।

४.२ चुनौतीहरू

कर्णाली प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौतीहरूलाई विस्तृत रूपमा तल उल्लेख गरिएको छ:

१. बजेट कार्यान्वयनको समय व्यवस्थापन:

- आर्थिक वर्ष साउन १ गतेबाट सुरु भए पनि, बजेट कार्यान्वयनको वास्तविक प्रक्रिया ढिलो गरी सुरु हुन्छ। प्रारम्भिक १ महिना अधिल्लो आर्थिक वर्षको समीक्षामा बिच्छ, जसमा सबै कर्मचारी तथा अधिकारीहरू व्यस्त रहने गर्छन्। यस अवधिमा नयाँ बजेटको कार्यान्वयन प्रक्रिया अघि बढ्दैन। यसले वर्षको सुरुबाटै कामको गति सुस्त बनाउँछ।
- दशैं-तिहार जस्ता लामो चाडपर्वहरूमा कर्मचारीहरू बिदामा बस्ने र 'दशैंपछि गरौंला' भन्ने प्रवृत्तिले बजेट कार्यान्वयन प्रक्रियालाई थप ढिलाइ गर्छ। यसका कारण मंसिरबाट मात्रै प्रक्रियाहरूले गति लिन्छन्।
- कर्णाली प्रदेशका हिमाली जिल्लाहरूमा मंसिरदेखि फागुनसम्म हिउँ र अत्यधिक चिसोका कारण निर्माण तथा अन्य काम गर्न असहज हुन्छ। यसले गर्दा यस अवधिमा काम हुन नसकी बजेट खर्च थप पछाडि धकेलिन्छ।
- उल्लिखित ढिलाइहरूको प्रत्यक्ष परिणाम स्वरूप, पुँजीगत र चालु दुवै बजेटको ठूलो हिस्सा आर्थिक वर्षको अन्तिम त्रैमासिक (विशेषगरी चैतदेखि असारसम्म) र असार महिनामा मात्रै खर्च हुन्छ। यो 'वर्षको अन्त्यमा बजेट सिध्याउने' प्रवृत्तिले कामको गुणस्तरमा सम्झौता, अनियमितता र स्रोतको दुरुपयोगको सम्भावना बढाउँछ।

२. प्रक्रियागत र कानुनी जटिलताहरू:

- ठेक्का सम्झौता प्रक्रियामा ४५ देखि ७० दिनसम्म लाग्ने लामो अवधिलाई एउटा बाधाका रूपमा पहिचान गरिएको छ। यो लामो प्रक्रियाले गर्दा आयोजनाहरू समयमै सुरु हुन सक्दैनन्।
- सूचना प्रविधिको विकास भइसकेको वर्तमान युगमा पनि सूचना प्रकाशनमा १५ देखि ३० दिनसम्मको अनावश्यक समय खर्च हुन्छ। यसलाई ७-१० दिनमा घटाउन सकिने अवस्था छ। शिलबन्दी दरभाउ पत्र (sealed bid) मार्फत गरिने खरिदमा तीनवटा फर्मको आवेदन नआएमा पुनः सूचना निकालेर प्रक्रिया दोहोर्‍याउनुपर्ने बाध्यताले थप ढिलाइ सिर्जना गर्छ।
- खरिद कानुनहरूमा रहेको कठोरता र सिधै खरिदको सीमामा पर्याप्त लचकताको अभावले समयमै सानातिना खरिद तथा मर्मत सम्भारका कामहरू गर्न बाधा पुर्याउँछ। यसले गर्दा बजेट कार्यान्वयनमा बाधा उत्पन्न हुन्छ।
- बहुवर्षीय योजनाहरूको म्याद थप प्रक्रिया र सम्झौता लगायतका प्रशासनिक कार्यहरू आर्थिक वर्षको सुरुमै सम्पन्न नहुनु। यी प्रक्रियाहरू पूरा गर्दागर्दै आर्थिक वर्ष सकिने लाग्ने र बजेट खर्च नभई अर्को वर्षलाई दायित्व सिर्जना हुने गरेको छ।

३. अन्तर-सरकारी समन्वय र योजना छनोटमा कमजोरी:

- ❶ प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारबीच आयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा कमजोर समन्वय रहेको छ । यसले परियोजना दोहोरोपन र अनावश्यक खर्च बढाउँछ ।
- ❷ प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई पठाउने सशर्त र समपूरक अनुदान समयमै पठाउन नसक्दा स्थानीय तहबाट हुने खर्चमा ढिलाइ हुन्छ र त्यसको असर समग्र बजेट कार्यान्वयनमा पर्छ ।
- ❸ स्थानीय तहको वास्तविक आवश्यकता (माग) भन्दा पनि प्रदेश सरकार वा सांसदहरूको पहलमा (पूर्तिमा आधारित) योजनाहरू छनोट गर्दा स्थानीय तहले ती योजनाहरूको अपनत्व लिन नसकेको गुनासो छ । यसले कार्यान्वयनमा बाधा पुर्याउँछ ।
- ❹ बजेट निर्माणदेखि नै आयोजनाको प्रभावकारिता र उपादेयतामाथि पर्याप्त अध्ययन नगरी हतारमा बजेट विनियोजन गर्ने प्रचलन छ । आयोजनाको पूर्व तयारीका सम्पूर्ण चरणहरू (जस्तै: वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन, जग्गा अधिग्रहण, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन) पूरा नगरी योजना छनोट गरिँदा कार्यान्वयनमा समस्या आउँछ ।
- ❺ प्रदेश र स्थानीय तहको एकीकृत आयोजना बैङ्क र आयोजना व्यवस्थापन प्रणालीको अभावले परियोजना छनोटमा पारदर्शिता र दक्षताको कमी हुन्छ ।

४. संस्थागत र व्यवस्थापकीय कमजोरीहरू:

- ❶ साउनदेखि कार्तिकसम्म कर्मचारी र मन्त्रालय/निकायहरूको सक्रियतामा कमी आउनु ।
- ❷ कर्मचारीहरूको कार्य विभाजन स्पष्ट नहुँदा सबै एकैपटक एउटै काममा लाग्ने र अन्य महत्त्वपूर्ण कामहरूमा ध्यान नपुग्ने समस्या ।
- ❸ सामान खरिद भएको भए पनि अन्तिममा मात्र भुक्तानी गर्ने प्रवृत्तिले चालु खर्चलाई अन्तिम त्रैमासिकमा केन्द्रित गर्छ ।
- ❹ आयोजना लिएर होल्ड गर्ने, कार्यसम्पन्न गर्नमा इमानदारीता नदेखाउने जस्ता समस्याहरू सिर्जना हुने प्रवृत्तिले बजेट कार्यान्वयनमा बाधा पुर्याउँछ ।
- ❺ सरकार परिवर्तन वा राजनीतिक दलहरूको सत्तामा हुँदा र नहुँदा बजेट तथा परियोजना निर्माण र कार्यान्वयनको प्राथमिकतामा परिवर्तन आउँदा योजनाहरूको निरन्तरतामा बाधा पुग्छ ।
- ❻ समस्याग्रस्त ठेक्काहरूलाई समयमै खारेज गरी नयाँ प्रक्रिया अघि बढाउन नसक्दा बजेट फ्रिज हुने समस्या ।

५. अन्य प्राविधिक र आन्तरिक चुनौतीहरू:

- ❶ ‘अर्थ-विविध’ (Financial Miscellaneous) जस्ता शीर्षकमा धेरै बजेट राख्ने प्रवृत्तिले बजेट कार्यान्वयन दर घटाएको छ, किनकि यस्ता बजेटहरूको स्पष्ट खर्च गर्ने आधार हुँदैन । (यद्यपि पछिल्ला वर्षहरूमा यो बजेट घटाउँदै लगिएको सकारात्मक पक्ष हो) ।
- ❷ बिडिडमार्फत विनियोजित बजेटभन्दा कममा ठेक्का सम्झौता हुने हुँदा वास्तविक बजेट खर्च कम देखिएको छ, जसले बजेटको प्रतिशतमा प्रभाव पारेको छ ।
- ❸ आयोजना स्थलमा स्थानीय जनता वा सरोकारवालाहरूको विवादका कारण निर्माण कार्यहरू अवरुद्ध हुनु र योजना कार्यान्वयनमा ढिलाइ हुनु ।
- ❹ आवधिक योजनामा राम्रोसँग तयारी गरी लक्षित गरिएका सूचकहरू पुरा गर्नमा बजेटलाई केन्द्रित गर्न नसक्नु ।

५. सुझावहरू

कर्णाली प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनमा सुधारका लागि निम्न सुझावहरूलाई छोटो, मध्यम र दीर्घकालीन अवधिका आधारमा वर्गीकरण गरिएको छः

१. छोटो अवधिमा कार्यान्वयन गर्न सकिने सुझावहरू

सुझाव	तर्क	जिम्मेवार निकाय
बजेट कार्यान्वयनको थालनी साउनदेखि नै सक्रिय रूपमा गर्ने ।	साउनमा अघिल्लो वर्षको समीक्षामा मात्र समय बित्ने र दशैं-तिहारसम्म काम निष्क्रिय हुने प्रवृत्तिले वर्षको अन्त्यमा बजेट खर्चको दबाब बढाउँछ । साउनबाटै काम सुरु गर्दा वर्षभरि समानुपातिक खर्च गर्न सकिन्छ ।	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सबै विषयगत मन्त्रालयहरू ।
ई-बिडिङ (e-bidding) प्रक्रियालाई अनिवार्य गर्ने र सूचना प्रकाशनको अवधि घटाउने ।	ई-बिडिङले पारदर्शिता बढाउँछ र प्रक्रियागत ढिलाइ कम गर्छ । सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी सूचना प्रकाशनको अवधि ७-१० दिनमा झार्न सकिन्छ । यस सम्बन्धमा संघीय सरकारले नीतिगत प्रावधानहरू परिवर्तन गरिरहेको छ ।	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सबै विषयगत मन्त्रालयहरू ।
साना आयोजना (५० लाखभन्दा कम) हरूलाई चैत-बैशाखभन्दा अगाडि नै सम्पन्न गर्ने नीति लिने ।	ससाना आयोजनाहरूलाई वर्षको सुरुमै वा छिट्टै सम्पन्न गर्दा ठूला आयोजनाका लागि अन्तिम समयमा दबाब कम हुन्छ र समग्र पुँजीगत खर्च बढ्छ ।	सबै विषयगत मन्त्रालयहरू, स्थानीय तहहरू ।
चालु खर्चको भुक्तानी प्रणालीलाई छिटो र पारदर्शी बनाउने ।	सामान खरिद र सेवा प्रवाहपछि भुक्तानीमा ढिलाइ नगर्ने प्रवृत्तिले चालु खर्चलाई अन्तिममा मात्रै केन्द्रित गर्छ । छिटो भुक्तानीले आपूर्तिकर्तालाई प्रोत्साहन मिल्छ ।	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सबै विषयगत मन्त्रालयहरू ।
समस्याग्रस्त ठेक्काहरूलाई समयमै खारेज गर्ने र वैकल्पिक व्यवस्था गर्ने ।	विवादित वा निष्क्रिय ठेक्काहरूलाई समयमै खारेज गरी नयाँ प्रक्रिया सुरु गर्दा बजेट फ्रिज हुनबाट जोगिन्छ र कामले निरन्तरता पाउँछ ।	सार्वजनिक खरिद अनुगमन कार्यालय, सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयहरू ।

२. मध्यम अवधिमा कार्यान्वयन गर्न सकिने सुझावहरू (१-३ वर्ष)

सुझाव	तर्क	जिम्मेवार निकाय
खरिद कानुनमा लचकता र समयसापेक्षताका लागि आवश्यक संशोधन प्रक्रिया सुरु गर्ने ।	खरिद कानुनमा रहेका कठोरताले समयमै काम गर्न बाधा पुर्याउँछ । सिधा खरिदको सीमालाई व्यावहारिक बनाउनुपर्छ, जसले गर्दा साना र तत्काल आवश्यक खरिदहरू छिटो गर्न सकिन्छ ।	प्रदेश व्यवस्थापिका, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।
बहुवर्षीय योजनाको पूर्व तयारी र सम्झौता प्रक्रियालाई वर्षको सुरुमै सम्पन्न गर्ने ।	बहुवर्षीय योजनाहरूको म्याद थप र सम्झौता प्रक्रिया आर्थिक वर्षको सुरुमै सम्पन्न गर्दा वर्षभरि काम गर्न पर्याप्त समय मिल्छ र अन्तिममा दायित्व सिर्जना हुने समस्या घट्छ ।	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयहरू ।
प्रदेश र स्थानीय तहबीचको समन्वय संयन्त्रलाई मजबुत बनाउने ।	नियमित बैठक, समन्वय समिति गठन र संयुक्त कार्यदल बनाएर योजना छनोट तथा कार्यान्वयनमा दोहोरोपन हटाउनुका साथै प्रभावकारिता बढाउन सकिन्छ ।	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, संघीय सरकार, स्थानीय तहका संघ/संगठनहरू ।
स्थानीय तहलाई सशर्त र समपूरक अनुदान समयमै हस्तान्तरण गर्ने ।	प्रदेशले स्थानीय तहलाई पठाउने रकम समयमै उपलब्ध गराउँदा स्थानीय तहबाट हुने खर्चमा ढिलाइ हुँदैन र समग्र विकास कार्यले गति लिन्छ ।	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।
नतिजामुखी बजेट प्रगति विवरण प्रणाली लागू गर्ने र इन्डिकेटरवाइज समीक्षा गर्ने ।	बजेटको खर्च प्रतिशत मात्र नभई आयोजनाको भौतिक प्रगति र लक्षित नतिजा प्राप्त भए/नभएको आधारमा समीक्षा गर्दा बजेटको प्रभावकारिता मापन गर्न सकिन्छ ।	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, सबै विषयगत मन्त्रालयहरू ।
अर्थ-विविध (Financial Miscellaneous) शीर्षकको बजेटलाई अझै घटाउँदै लैजाने र विनियोजनलाई अझ स्पष्ट बनाउने ।	यो शीर्षकमा बजेट राख्ने प्रवृत्तिले खर्चको अस्पष्टता बढाउँछ र कार्यान्वयन दरमा नकारात्मक असर पार्छ ।	आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।

३. दीर्घकालमा कार्यान्वयन गर्न सकिने सुझावहरू (३ वर्षभन्दा बढी समय लाग्ने तर संरचनात्मक परिवर्तन ल्याउने)

सुझाव	तर्क	जिम्मेवार निकाय
एकीकृत प्रदेश र स्थानीय तह आयोजना बैंक तथा व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने ।	यसले परियोजना छनोटमा पारदर्शिता ल्याउँछ, दोहोरोपेन हटाउँछ, र प्रदेशको समग्र आवश्यकतामा आधारित रहेर प्राथमिकता निर्धारण गर्न मद्दत गर्छ ।	प्रदेश योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, स्थानीय तहहरू ।
बजेट निर्माण प्रक्रियामै सुधार र वैज्ञानिक विनियोजन प्रणाली लागू गर्ने ।	आयोजनामा बजेट विनियोजन गर्नुअघि त्यसको प्रभावकारिता, उपादेयता र वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावको गहन अध्ययन गर्ने । यसले खर्चको दक्षता र नतिजामुखीता बढाउँछ ।	प्रदेश योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।
कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि र कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली लागू गर्ने ।	कर्मचारीहरूको नियमित तालिम, दक्षता विकास र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा प्रोत्साहन तथा दण्डको व्यवस्था गर्दा उनीहरूको सक्रियता र जवाफदेहिता बढ्छ ।	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, प्रदेश प्रशिक्षण केन्द्र ।
राजनीतिक नेतृत्वको दीर्घकालीन प्रतिबद्धता र विधि निर्माणमा जोड दिने ।	राजनीतिक दलहरूले सत्तामा हुँदा वा नहुँदा बजेट तथा परियोजना निर्माण र कार्यान्वयनमा एउटै विधि र दीर्घकालीन दृष्टिकोण अपनाउने प्रतिबद्धता जनाउनुपर्छ । यसले योजनाहरूको निरन्तरता सुनिश्चित गर्छ ।	प्रदेश सरकार, राजनीतिक दलहरू, प्रदेश सभा ।
भौगोलिक आवश्यकता र गेम चेन्जिङ परियोजनामा लगानी गर्ने ।	कर्णाली प्रदेशको विशिष्ट भौगोलिक अवस्था र सम्भावनालाई ध्यानमा राखी 'गेम चेन्जिङ' परियोजनाहरू (जस्तै: पर्यटन पूर्वाधार, जलविद्युत, कृषि आधुनिकीकरण) मा लगानी केन्द्रित गर्ने ।	प्रदेश योजना आयोग, सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयहरू ।
निर्माण व्यवसायीको जवाफदेहिताका लागि नीतिगत सुधार र प्रोत्साहन:	ठेक्का दिँदा कम मूल्य मात्र नभई ठेकेदारको विगतको ट्याक रेकर्ड, सेवाको गुणस्तर, र प्राविधिक क्षमतालाई पनि महत्त्व दिने नीति बनाउने । इमानदार निर्माण व्यवसायीलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय ।

६. निष्कर्ष

यस अध्ययनले कर्णाली प्रदेशको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेट कार्यान्वयनको अवस्थालाई गहिराइमा विश्लेषण गर्दा स्पष्ट हुन्छ कि स्रोतको अधिकतम उपयोग र विकासको अपेक्षित गति हासिल गर्न अझै ठूलो सुधार आवश्यक छ। पुँजीगत खर्चमा न्यूनता, वर्षको अन्त्यतर्फ बजेट खर्चको अत्यधिक एकाग्रता, मन्त्रालयगत कार्यान्वयन दक्षतामा असमानता, र प्रक्रियागत जटिलताहरूले समग्र वित्तीय अनुशासन र परिणाममुखी विकासलाई कमजोर पारेका छन्। यद्यपि, सरकारले गरेका नीतिगत प्रतिबद्धताहरू सकारात्मक पक्षका रूपमा देखिए पनि, तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि संस्थागत क्षमता, पारदर्शिता, समयमै योजना कार्यान्वयन, अन्तर-तह समन्वय, र जवाफदेहितामा ठोस सुधार आवश्यक देखिन्छ।

अध्ययनमा प्रस्तुत व्यावहारिक तथा नीतिगत सुझावहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन सके, बजेटको दक्षता र प्रभावकारिता दुवैमा गुणात्मक सुधार हुनेछ, जसले कर्णालीको दीर्घकालीन आर्थिक वृद्धि, सेवा प्रवाह, र जनकल्याणमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउनेछ। बजेट कार्यान्वयन असारमा वा अन्तिम त्रैमासिकमा हुनु भुक्तानीमा हुने ढिलाई समेत एक प्रमुख कारण हो। पुँजीगत आयोजनाहरूको किस्ता-किस्तामा हुने भुक्तानी र काम सम्पन्न भएपश्चात हुने भुक्तानीले र चालु खर्चको समेत अन्तिम समयमा एकैपटक भुक्तानी हुँदा अन्तिम त्रैमासिकमा धेरै बजेट खर्च भएको देखियो। असारमा वा अन्तिम त्रैमासिकको पुँजीगत बजेट खर्च नै उक्त अवधिमा कार्यान्वयन सुरु भएको नभई अगाडीदेखि कार्यान्वयन सुरु भएपनि भुक्तानी उक्त अवधिमा भएको देखिन्छ।

बजेट कार्यान्वयनको परिणाम ठूलो मात्रै उपलब्धी होइन त्यसको नतिजा र परिणामलाई हेरी प्रदेश सरकारले वार्षिक समिक्षा गर्न आवश्यक देखिन्छ।

मन्त्रालय/निकाय	चालु खर्च							पूँजीगत खर्च						
	विनियोजित बजेट	कुल खर्च	कुल खर्च (%)	त्रैमासिक खर्च (%)				विनियोजित बजेट	कुल खर्च	कुल खर्च (%)	त्रैमासिक खर्च (%)			
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो
प्रदेश व्यवस्थापिका	१३४,७८७,०००.००	९१५९१९३३.७९	६७.९५	१७.०४	१२.८०	११.०३	२८.०८	९९३३०००	६१३६८०६	६१.७८	७.९४	५.०९	२४.८१	२३.९४
प्रदेश लोक सेवा आयोग	८१,१०४,०००.००	४५८५७७६०.९	५६.५४	२१.०४	१०.५२	११.९६	१३.०२	८५९००००	१५१६१८८	९१.१७	०.००	१.६८	०.७०	८८.७९
मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१७,२००,०००.००	१५०९२६६२.५४	८७.७५	२०.०७	२०.२६	२१.०७	२६.१५	५०००००	४९८४४९	९९.६९	०.००	३५.९०	३०.००	६३.७९
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्री परिषद्को कार्यालय	३३२,७३८,०००.००	२९६१०९७९९.२१	५९.४२	८.६४	११.०२	१०.१०	२९.६६	४७७८३०००	४०६७१०४९	३६.५५	३.०७	४.७८	४.५०	२४.२०
आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	१८८,४०५,०००.००	१३८८८७१४२.१२	७४.०५	१४.०१	१५.२३	१३.७६	३१.०५	१२९४००००	१०२७२७६२	७४.४९	१६.३६	३३.५१	६.७६	१७.८६
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	९९७,६६७,०००.००	७३५३०८६८०.४४	७३.७०	१५.७८	१६.१६	१६.६५	२५.११	१४३०३३१०००	८२५२२२१७५	५७.६९	१.५२	२.१०	५.६९	४८.३८
जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालय	२७४,५६५,०००.००	२००६५३८२८.०३	७३.०८	१८.३७	१७.७२	१६.९४	२०.०५	३५५५७९३०००	२७०९५२६०३०	७६.२०	०.९८	४.८१	१६.६२	५३.७९
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	१,९२९,४७१,०००.००	१०९९३७४९६७.७५	५६.९८	५.०८	६.२६	७.९०	३७.७४	६४१६२९०००	३६८५००२९१	५७.४३	०.८५	२.६३	५.९४	४८.०१
आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	२३३,०३४,०००.००	६४२४६६४२.३७	९५.२९	४.५१	५.२३	३२.३८	५३.१७	६६९६६०००	२१६७६००	६२.३४	१.४७	९.१६	५१.७१	०.००
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	२८०,६२४,०००.००	२१२९१९०४९.३५	७५.८७	१८.०५	१६.८३	१७.३२	२३.६७	१०,७३१,४८३,०००	५२०५१९६३६८	४८.५०	४.२५	५.८७	८.२५	३०.१३
सामाजिक विकास मन्त्रालय	२,९९२,३७३,०००.००	२३६१७०६८६३.३७	७४.०७	१३.५०	१५.२७	१५.३९	२९.९१	२७८३३१६०००	१९६७८०३२४४	७०.६८	१.४४	५.५४	८.७८	५४.९२
कर्णाली प्रदेश योजना आयोग	३७,१३३,०००.००	२८७७२३५३.०२	७७.४८	१४.७६	१५.१६	१५.४२	३२.१६	६६५००००	१८१५७४०	२७.३०	७.०१	०.००	७.३६	१२.९३
अर्थ - वित्तीय व्यवस्था	०.००	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
अर्थ - विविध	३००,०००,०००.००	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	६८६७९९०००	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
स्थानीय तह	४,५९९,८४१,०००.००	३९६३८५९९९२.२१	८६.१७	११.२४	१३.३४	१०.३८	५१.२१	०	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
कुल	१२,३९८,९४२,०००.००	९,२५४,३८१,६७५.१०	७३.४८	११.२२	१२.६१	१२.२७	३७.३८	१९९८२७१३०००	१११३९३२६७०३	५५.७४	२.८२	५.८०	९.२६	३८.५८